

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Justinos Drėgvaitės,
V kurso, komercinės teisės
studijų šakos studentės

Magistro darbas

Sandorių negaliojimas dėl valios trūkumų

Vadovė: Doc. Dr. Vigita Vėbraitė
Recenzentas: Lekt. Dr. Saulius Aviža

Vilnius

2019

TURINYS

ĮVADAS	3
1. SANDORIŲ NEGALIOJIMAS LIETUVOS IR UŽSIENIO TEISĖJE	6
1.1. Sandorių samprata ir esminiai elementai	6
1.2. Negaliojančių sandorių teisinė prigimtis, tikslas, klasifikacija.....	10
2. SANDORIŲ NEGALIOJIMO DĖL VALIOS TRŪKUMŲ INSTITUTO TAIKYMAS LIETUVOS TEISMŲ PRAKTIKOJE	15
2.1. Savo veiksmų reikšmės negalėjusio suprasti asmens sandorių pripažinimas negaliojančiais ir notaro vaidmuo asmens veiksnio nustatyme.....	17
2.2. Sandorių negaliojimo dėl suklydimo analizė Lietuvos teismų praktikoje	21
2.3. Sandorių, pripažintų negaliojančiais dėl apgaulės, probleminiai aspektai	25
2.4. Sandorių negaliojimas dėl smurto, realaus grasinimo (ekonominio spaudimo)...	27
2.5. Apsimestinių ir tariamųjų sandorių negaliojimo ypatumai.....	28
3. SANDORIŲ NEGALIOJIMO DĖL VALIOS TRŪKUMŲ TEISINĖS PASEKMĖS ..	30
3.1. Bendrieji sandorių negaliojimo dėl valios trūkumų pagrindai	36
3.2. Restitucijos piniginiu ekvivalentu taikymas.....	38
3.3. Restitucijos ir vindikacijos ypatumai	40
IŠVADOS	43
SANTRAUKA	45
SUMMARY	46
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	47

ĮVADAS

Aktualumas. Sutarties laisvės principas užtikrina asmenų galimybę disponuoti savo teisėmis ir laisvėmis. Priemonė, kuria įgyvendinama ši laisvė pagrįstai gali būti laikomi sandoriai. Asmenų valios išraiška yra esminis sandorio elementas. Tinkamai susiformavusi ir išreikšta vidinė valia gali nulemti tam tikrų teisinių rezultatų atsiradimą, pasikeitimą ar panaikinimą. Visgi vidinė valios išraiška ne visada atitinka tikruosius šalių ketimus, ji gali būti paveikta įvairių išorinių ar vidinių veiksnių. Kadangi teisė netoleruoja sandorių, prieštaraujančių esminėms sandorių sudarymo taisyklėms bei principams, tikslingai yra įtvirtinta galimybė pripažinti sandorius negaliojančiais. Sandorių negaliojimo institutas nėra naujas teisės mechanizmas, tačiau jo taikymas yra itin aktualus teismų praktikoje. Remiantis statistika, pirmosios instancijos teismuose kasmet daugėja ieškinių, kuriais siekiama nuginkčyti sandorius.¹ Nuolatinė esant ginčų gausa sąlygoja, jog instituto taikymas yra aktualus teisės sistemoje. Be to, ieškiniai, kuriais siekiama pripažinti sandorius negaliojančiais gali būti reiškiami įvairiais pagrindais: dėl suklydimo, apgaulės, smurto, grasinimo, ekonominio spaudimo, susiklosčiusių sudėtingų aplinkybių ir kitų atvejų. Teisinio reguliavimo analizė lyginamuoju aspektu, detalus teismų praktikos išnagrinėjimas bei taikomų teisinių pasekmių efektyvumo įvertinimas, leistų tinkamai pažvelgti į šio instituto trūkumus bei privalumus ir pateikti reguliavimo tobulinimus, nustačius, kad tai yra reikalinga.

Darbo tikslas. Atskleisti teisines problemas, kurios kyla taikant sandorių negaliojimo dėl valios trūkumų institutą ir įvertinti teismų praktikos bei doktrinos suformuotas pozicijas identifikuotų problemų sprendimui.

Darbo uždaviniai. Siekiant nurodyto tikslo, iškeliami šie darbo uždaviniai:

1. Išanalizuoti sandorių negaliojimo instituto sampratą ir išsiaiškinti jo reikšmę ir vietą Lietuvos teisės sistemoje;
2. Išnagrinėti skirtingas sandorių valios ydas bei jų ypatumus, problematiką, taikant sandorių negaliojimo institutą ir pateikti teismų praktikos analizę;
3. Atskleisti teisinių pasekmių efektyvumą, pripažįstant sandorius negaliojančius dėl valios trūkumų ir įvertinti teismų formuojamą praktiką šių teisinių problemų sprendimui.

---

¹ Pirmosios instancijos bylų skaičius dėl sandorių negaliojimo pripažinimo: 2017 metais – 494 ieškiniai, 2018 metais – 585 ieškiniai. [interaktyvus; žiūrėta 2019 m. balandžio 5 d.]

<<https://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106>>.

Pažymėtina, kad pateiktoje statistikoje tik nuo 2016 metų išskiriama ieškinių kategorija dėl sandorio negaliojimo nuginkčijimo. Tačiau minėtą ginčų gausą patvirtina ir Infolex, teismų sistemos duobazės.

Objektas. Šio tyrimo objektas yra sandorių negaliojimo dėl valios trūkumų institutas, jo pagrindai ir su jo taikymu susijusios teisinės pasekmės.

Darbo tyrimo metodai. Darbe naudojami šie tyrimo metodai:

1. Sisteminiu teisės aiškinimo metodu aiškinama sandorių ir bei sandorių negaliojimo samplaika bei jų vieta Lietuvos teisės sistemoje.
2. Lyginamasis metodas naudojamas siekiant atskleisti Lietuvos ir Europos teisės valstybėse (Vokietijoje, Prancūzijoje, Nyderlandų Karalystėje, Kvebeke)² įtvirtintą sandorių ir sandorių negaliojimo instituto sąvokos, reguliavimo skirtumams. Taip pat sandorių negaliojimo institutas Lietuvoje lyginamas su *soft law* teisės šaltiniais (UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principais Europos sutarčių teisės principais, Bendros principų sistemos projekto), siekiant palyginti ir išaiškinti Lietuvos teisės sistemos pažangumą ir reguliavimą Europiniame ir tarptautiniame kontekste, palyginti skirtingus sandorio negaliojimo pagrindus. Kai nagrinėjant savarankiškus negaliojimo pagrindus reikšminga pabrėžti institutų skirtumus ar panašumus, epizodiškai lyginamos Šveicarijos, Anglijos, Italijos, Rusijos teisės nuostatos.
3. Teisės aiškinimo metodu naudojamosi nagrinėjant savarankiškus sandorių negaliojimo pagrindus ir jų praktinį taikymą teismų praktikoje.
4. Dokumentų analizės metodas pasitelktas aiškinant skirtingų Lietuvos ir kitų valstybių teisės turinį bei atskleisti skirtingas doktrinoje aiškinamas pozicijas dėl sandorio negaliojimo dėl valios trūkumų pagrindų.

Darbo originalumas. Sandorių negaliojimo institutas yra analizuojamas teisininkų A. Dambrauskaitės, V. Mikelėno, S. Drazdausko bei kitų mokslininkų darbuose. Reikšminga išskirti, kad dažniausiai sandorių negaliojimo analizėje yra koncentruojamasi į teisinių pasekmių atsiradimą ir taikymą, detalai nėra nagrinėjama teismų praktika sandorių negaliojimo pagrindų atžvilgiu. Šiame darbe nagrinėjama ir derinama tiek pagrindų, tiek kylančių teisinių pasekmių analizė. Taip pat magistro darbe aptariamas notaro vaidmuo, nustatant asmens veiksnumą sandorių negaliojimo kontekste, kas yra reikšminga ir ko galime pasigesti kituose darbuose. Be to, aptariama simuliacinių sandorių analizė, kuri

---

² Teigiama, jog dabartiniam Lietuvos teisėje įtvirtintam sandorių reglamentavimui šių jurisdikcijų teisė padarė didžiausią įtaką. DAMBRAUSKAITĖ, A. Sandorių institutas civilinėje teisėje. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų. Mokslo studija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 74.

neretai yra epizodiškai aptariama arba priskiriama prie sandorių turinio trūkumų. Kiekvieno darbo dalyje yra išnagrinėjama aktuali teismų praktika, tad tyrimas reikšmingas praktiniu požiūriu bei atspindi dabartinių teisės normų taikymą.

Svarbiausi šaltiniai. Darbe naudojami pagrindiniai teisės šaltiniai: Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, *soft law* teisės instrumentai – UNIDROIT, PECL, Civilinio kodekso pirmosios ir šeštosios knygos komentarais. Itin reikšminga darbo analizei doktrina: A. Dambrauskaitės monografija „Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės“, V. Mikélėno „Sandorių negaliojimo instituto taikymas teismų praktikoje“ bei kiti šių ir kitų mokslininkų veikalai.

1. SANDORIŲ NEGALIOJIMAS LIETUVOS IR UŽSIENIO TEISĖJE

Lietuvos Respublikos³ ir Tarptautiniuose⁴ teisės aktuose įtvirtinti šalių autonomijos, sutarties laisvės principai užtikrina galimybę visapusiškai vystyti civilinius teisinius ir ekonominius santykius. Priemonė, kuria siekiama įgyvendinti šias laisves, pagrįstai gali būti laikomi sandoriai⁵, kuriems yra taikomi įvairūs turinio, formos ir kiti įstatymų numatyti reikalavimai. Atitinkamai pažeidus sandorių sudarymą reglamentuojančias teisės normas, neretai kyla teisinės pasekmės, kurios gali lemti sandorių negaliojimo instituto taikymą.

Tiesioginė negaliojančių sandorių samprata nėra įtvirtinta Lietuvos teisės aktuose, tad sąvokos turinys yra pateikiamas teismų praktikoje ir doktrinoje. Visgi visapusiškai sandorio negaliojimo instituto analizei, būtina atskleisti galiojančio sandorio vaidmenį teisės sistemoje. Kaip atkreipia dėmesį V. Mikelėnas „sandorio sampratos klausimas yra aktualus, nes, netinkamai suvokiant, kas yra sandoris, galimos dvejopos klaidos: arba nepagrįstai atsisakoma taikyti sandorių negaliojimą reglamentuojančias teisės normas juridiniams faktams, kurie iš tiesų yra sandoriai, arba nepagrįstai taikomos teisės normos, reglamentuojančios sandorių negaliojimą juridiniams faktams, kurie nėra sandoriai“.⁶ Todėl siekiant sistemiškai atskleisti sandorių negaliojimo sampratą ir problematiką yra tikslingai išnagrinėti galiojančio sandorio požymius ir sąlygas.

1.1. Sandorių samprata ir esminiai elementai

Sandoriai - viena istoriškai seniausių ir labiausiai paplitusių juridinių faktų rūšių⁷, kuri 2000 m. liepos 18 d. Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso (toliau – LR CK) 1 knygos 63 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta kaip asmenų veiksmai, kuriais yra siekiama sukurti, pakeisti ar panaikinti civilines teises ir pareigas. Tokia sandorio samprata Lietuvos teisės sistemoje yra išlikusi nuo 1964 m. Lietuvos Tarybų Socialistinės

³ Lietuvos Respublikos Konstitucijos 46 straipsnis, Lietuvos Respublikos Civilinio Kodekso 1.64 straipsnis.

⁴ Tarptautinių komercinių sutarčių principai 1 straipsnis. UNIDROIT Principai. UNIDROIT Principles of International Commercial Contract. Rome: UNIDROIT, 2016; [interaktyvus; žiūrėta 2019 m. kovo 23 d.] <<https://www.unidroit.org/instruments/commercial-contracts/unidroit-principles-2016>>

⁵ DAMBRAUSKAITĖ, Asta. Monografija. Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės. Justitia: 2009, p. 23.

⁶ MIKELĖNAS, Valentinas. Sandorių negaliojimo instituto taikymas teismų praktikoje. Nr. 4 (62). Justitia: 2006, p. 2.

⁷ BARANAUSKAS, E. et al. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras. 2008, p. 319.

Respublikos Civilinio kodekso galiojimo⁸. Dvišalis arba daugiašalis sandoris yra vadinamas sutartimi, tad atitinkamai bendrąją LR CK 1.63 straipsnio, įtvirtinančio sandorius, nuostatą, atitiktį galime rasti ir šeštojoje knygoje - LR CK 6.154 straipsnyje.

Doktrinoje sandoris apibūdinamas kaip valinis aktas, skirtas sąmoningai tam tikram teisiniam rezultatui pasiekti⁹, taip pat kaip vieno ar keletos asmenų valios išraiška, sukurianti siekiamas teises pasekmes, jeigu tokia asmenų valios išraiška neprieštarauja įstatymų nustatytiems reikalavimams¹⁰. O teisės teorijoje A. Vaišvila sandorius aiškina kaip juridinius faktus, kurie yra priklausomi nuo žmogaus valios ir yra žmonių atliekami¹¹. Pažymėtina, jog Lietuvos Aukščiausiasis Teismas apibūdina sandorį kaip vidinės valios išorinį pasireiškimą, kuriuo siekiama tam tikro teisinio rezultato¹². Akivaizdu, kad sandorių, kaip teisinio konstrukto, sampratai atskleisti naudojami keli raktiniai žodžiai: „asmuo“, „valia“ (pasireiškianti asmenų veiksmis), „teisinis rezultatas“. Atitinkamai kyla klausimas – ką atskleidžia šie besikartojantys raktiniai žodžiai?

Kaip teigia teisininkė A. Dambrauskaitė, sandorių galiojimą įstatymų leidėjas sieja su atitinkamų sąlygų visuma¹³, tad preziumuotina, jog akcentuojami raktiniai žodžiai yra nuoroda į esminius sandorio elementus, kurie teisės doktrinoje apibūdinami kaip: sutarties šalių teisinis subjektiškumas, subjektų valia ir valios išraiška, sandorio forma ir turinys¹⁴. Pažymėtina, kad sutarčių teisėje, įstatymų leidėjas LR Civilinio kodekso 6.159 straipsnyje išskirtinį dėmesį skiria šiems dviems elementams: veiksmų šalių susitarimui ir įstatyme nustatytai sandorio formai, tarytum įtvirtindamas, kad šie elementai yra pagrindiniai ir būtinieji. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau – LAT) aiškindamas šių dviejų sutarties elementų (valios ir formos) hierarchiją LR CK 6.154 ir 6.159 formuluočių kontekste, daro išvadą, kad „esminis sutarties požymis ir svarbiausias sutarties galiojimo elementas yra šalių susitarimas (*consensus ad idem*)“.¹⁵ Be to, kartu ir pabrėžia, kad „remiantis konsensualizmo principu, sutarčiai sudaryti pakanka šalių valios sukurti tarpusavio santykius, todėl paprastai laikoma, kad suderinta šalių valios išraiška yra pakankamas pagrindas sutartiniams santykiams atsirasti, ir nesuteikiama lemiamos

⁸ Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo“ 40 straipsnis. Vyriausybės žinios, 1964, Nr. 19-138.

⁹ BARANAUSKAS, E. et. al. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidybos centras. 2005. T. 2, p. 27.

¹⁰ DAMBRAUSKAITĖ, Asta. Monografija. Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės. Justitia: 2009, p. 24.

¹¹ VAIŠVILA, Alfonsas. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2004, p. 406.

¹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-359/2009.

¹³ DAMBRAUSKAITĖ, Asta. Monografija. Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės. Justitia: 2009, p. 29.

¹⁴ Ibid, p. 30.

¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-103/2013.

reikšmės valios išraiškos formai¹⁶. Tokia teismų praktikos pozicija išskiria konsensualizmo doktrinos pirmenybę lyginant su formalizmo principu ir su tuo galima sutikti, nes tik esant konsensusui tarp sutarties šalių (o kalbant apie vienašalius sandorius – esant asmens valios išraiškai), galima tikėtis teisinio rezultato įtvirtinimo tam tikra forma. Todėl teismų praktikos pozicija, jog šalių išreiškiama valia yra pagrindinis ir lemiamą reikšmę, teisinių santykių susiformavimui, turintis elementas, yra vertintinas kaip tinkamai atspindintis sandorio esmę. Tuo tarpu sandorių įtvirtinimas įstatymų reikalaujama forma, gali būti apibūdinimas kaip antrinis, teisinių santykių, užfiksavimo etapas.

Reikšminga paminėti, kad daugelis valstybių taip pat akcentuoja valią, formuodamos sandorio sampratą: Nyderlandų Civilinis Kodeksas (toliau – Nyderlandų CK), Kvebeko Civilinis Kodeksas (toliau – Kvebeko CK), Vokietijos Civilinis Kodeksas (toliau – Vokietijos CK), Prancūzijos Civilinis Kodeksas (toliau – Prancūzijos CK)¹⁷. Pavyzdžiui, Nyderlandų CK 3:33 straipsnyje yra tiesiogiai įtvirtinta sandorio sąvoka numato, jog sandoriui yra būtinas valios aktas siekiant teisinių pasekmių¹⁸. Tuo tarpu Vokietijos CK nors nėra tiesiogiai įtvirtinta sandorio sąvoka, tačiau iš kitų nuostatų išplaukia, jog asmens valios išraiška yra sandorio branduolys, siekiant sukurti teises pasekmes¹⁹. Prancūzijos CK 1100-1 straipsnyje sandoris suprantamas kaip valios pasireiškimas, turintis teisinių pasekmių²⁰. Taigi ne tik Lietuvoje, bet ir kitose jurisdikcijose valia yra vienas pagrindinių raktinių žodžių, apibūdinant galiojančio sandorio sampratą.

Visgi būtina pabrėžti, jog tiek valios, tiek jos išraiškos formos negalima vertinti paviršutiniškai ir suabsoliutinti. Veiksnių šalių susitarimas galiojantis yra tik tada kai išorinė asmens valia nėra iškreipta sandorio metu ir atitinka tikruosius šalių ketinimus²¹ ir kai sandorio pasirinkta forma atitinka įstatymo keliamus reikalavimus. Be to, būtina atsižvelgti ir į kitas teisės normas, nustatančias sandorio galiojimo sąlygas, nes asmenų valia ir galimybės susitarti dėl bet kokių teisių ir pareigų yra ribojamos imperatyviomis įstatymų normoms (CK 1.80, 6.157), be to, sandoris turi atitinka viešosios tvarkos ir

---

¹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-103/2013

¹⁷ DAMBRAUSKAITĖ, A. et al., Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų. Mokslo studija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 74.

¹⁸ Nyderlandų Karalystės Civilinis kodeksas. Prieiga per internetą <<http://www.dutchevillaw.com/legislation/dcctitle33022.htm>>.

¹⁹ DAMBRAUSKAITĖ, A. et al., Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų. Mokslo studija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 73.

²⁰ Prancūzijos Civilinis kodeksas. Prieiga per internetą < https://www.trans-lex.org/601101/_/french-civil-code-2016/

²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. rugsejo 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-429/2013. Taip pat ši taisyklė sutarčių teisės aiškinimo taisyklė yra įtvirtinta CK 6.193 str.

geros moralės (CK 1.81) principus bei teisinių santykių dalyviams keliamus subjektiškumo reikalvumus amžiaus, veiksnumo, psichinės būklės (CK 1.84, 1.85, 1.88). Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat pažymi, jog visi sandorio elementai turi atitikti įstatymo reikalavimus²², nes priešingu atveju sutartis galėtų būti pripažįstama negaliojančia.

Kadangi matome, kad sandoris yra kompleksinis mechanizmas, reikšminga apžvelgti jo aiškinimą teismų praktikoje. V. Mikelėnas atkreipia dėmesį, jog kyla teisinės klaidos, kai nepagrįstai juridiniai faktai pripažįstami sandoriais ir yra neteisingai taikomos arba netaikomos sandorių negaliojimą reglamentuojančios nuostatos²³. Pavyzdžiui, Lietuvos Teismai savo praktikoje administracinį aktą pripažino sandoriu, kaip juridinį faktą, sukūrusį teises ir pareigas²⁴. Tokia teismų pozicija kritikuotina kaip netinkama, nes viešojoje teisėje asmens autonomijos principas negalioja²⁵, o kaip aptarta anksčiau, tai yra esminis sandorio elementas. Svarbu pažymėti, jog vėliau teismai argumentaciją patobulino ir administraciniai aktai nebuvo cituojami kaip privatinės teisės įrankiai, o tik pagal teisės analogiją taikomi sandorių negaliojimo pagrindai²⁶. Taip pat praktikoje pasitaiko tokių situacijų, kai iš pažiūros visus sandorio elementus atitinkantys teisiniai mechanizmai nėra laikomi sandoriais. Prie tokių galime priskirti akcininkų balsavimus visuotiniame narių susirinkime. Tai yra speciali civilinių teisių ir pareigų forma, kuriai netaikomas sandorių institutas, o taikomi savarankiški juridinių asmenų organų sprendimų pripažinimo negaliojančiais pagrindai²⁷.

Apibendrinant galime teigti, jog išskirtinė reikšmė yra suteikiama asmens valiai, kaip sandorio elementui, tačiau būtinas sistemiškas LR Civilinio Kodekso nuostatų ir teismų praktikos vertinimas apibūdinant galiojančio sandorio samprarą ir sąlygų visumą: sandorio šalys turi būti subjektyvios (fiziniai asmenys turi būti veiksnūs, o juridiniai

---

²² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. sausio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-389/2002 m.

²³ MIKELĖNAS, Valentinas. Sandorių negaliojimo instituto taikymas teismų praktikoje. Nr. 4 (62). *Justitia*: 2006, p. 2.

²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. birželio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-274/2005.

²⁵ MIKELĖNAS, Valentinas. Sandorių negaliojimo instituto taikymas teismų praktikoje. Nr. 4 (62). *Justitia*: 2006, p. 2.

²⁶ „Jeigu civilinių teisių ir pareigų įgijėjas žinojo ar turėjo žinoti apie galimą administracinio akto prieštaravimą įstatymo nuostatoms, tai jis negali remtis savo sąžiningumu. Tai gali būti, pvz., tuo atveju, kai administracinis aktas prieštarauja imperatyviesiems įstatymo nuostatoms (reikalavimas pripažinti administracinį aktą negaliojančiu ir taikyti restituciją tokiu atveju iš esmės reiškia niekinio sandorio pasekmių šalinimą pagal CK 1.78 straipsnio 5 dalį.“ // Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-328/2006 // Taip pat pažymėtina, kad „susidūrus su viešosios teisės normomis nereglamentuotais teisiniais santykiais, yra galimas subsidarius privatinės teisės normų taikymas. Tai tiesiogiai numato CK 1.1 straipsnis.“ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. sausio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-548/2014.

²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-135/2008.

asmenys turi turėti atitinkamą teisumą), subjektų valios išraiška privalo atitikti tikruosius, vidinius šalių ketinimus, sandorio turinys negali prieštarauti įtvirtintiems imperatyvams, viešajai tvarkai ir gerai moralei, o turinio užfiksavimas turi būti įgyvendinimas įstatymo reikalaujama teisine forma²⁸. Taip pat „sprendžiant, ar tam tikras veiksmas priskirtinas prie sandorių kategorijos kiekvieną kartą reikia nustatyti ribą tarp valinio veiksmo, kuriuo įgyvendinama asmens valios autonomija, ir veiksmo, su kuriuo pats įstatymas sieja tam tikrų teisių ir pareigų atsiradimą, pasikeitimą ar pasibaigimą“.²⁹

1.2. Negaliojančių sandorių teisinė prigimtis, tikslas, klasifikacija

Dinamiškų ir komplikuoatų teisinių santykių pobūdis neretai nulemia, jog šalims ne visada pavyksta sudaryti sandorius, kurie atitiktų, aptartus galiojančiam sandoriui keliamus reikalavimus ar netgi tokius, kurie atspindėtų tikruosius šalių ketinimus. Kadangi teisė netoleruoja sandorių, pažeidžiančių viešąjį ar privatų interesą ir prieštaraujančių esminėms sandorių sudarymo taisyklėms bei principams, tikslingai yra įtvirtinta galimybė pripažinti sandorius negaliojančiais.

Sandorių negaliojimo institutas yra įtvirtintas LR Civilinio kodekso pirmoje knygoje, o taip pat yra taikomos specialiosios sutarties negaliojimą reglamentuojančios nuostatos šeštoje knygoje. Išskirtinę šio instituto svarbą pabrėžia ne tik atskiras skyrius nacionalinėje teisės sistemoje, tačiau ir tai, kad sandorių negaliojimas įtvirtintas tarptautiniuose teisės aktuose: UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principuose³⁰ (toliau – UNIDROIT), Europos sutarčių teisės principuose³¹ (toliau – PECL), Bendros principų sistemos projekte (toliau – DCFR)³². Visgi, kaip pažymi V. Mikėlėnas, dabartiniu laikotarpiu klausimus dėl sandorių pripažinimo negaliojančiais sprendžia valstybių nacionalinė teisė³³, todėl tikslinga paminėti, kad šis institutas sutinkamas ir kitų valstybių Civiliniuose kodeksuose, pavyzdžiui: Olandijos CK 3:39 straipsnis³⁴, Kvebeko

²⁸ DAMBRAUSKAITĖ, Asta. Monografija. Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės. Justitia: 2009, p. 31

²⁹ DAMBRAUSKAITĖ, A. et al., Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų. Mokslo studija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 87

³⁰ UNIDROIT. UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts. Rome: UNIDROIT, 2016.

³¹ Principles of European Contract Law. [interaktyvus; žiūrėta 2019 m. kovo 23 d.]. <https://www.trans-lex.org/400200/_/pecl/>.

³² Draft Common Frame of Reference. [interaktyvus; žiūrėta 2019 m. kovo 23 d.]. <https://www.trans-lex.org/400725/_/outline-edition/>.

³³ MIKĖLĖNAS, Valentinus. Sutarčių teisė: Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija. Vilnius: Justitia, 1996, p. 369

³⁴ Nyderlandų Karalystės Civilinis kodeksas. [interaktyvus; žiūrėta 2019 m. kovo 23 d.]. <dutchcivillaw.com/civilcodebook003.htm> .

CK 1416 straipsnis³⁵, Vokietijos CK 139 straipsnis³⁶ ir kitose³⁷. Pažymėtina, jog tiek minėti tarptautiniai aktai, tiek valstybių Civiliniai Kodeksai padarė nemažą įtaką dabartinio LR Civilinio kodekso reglamentavimui ir sandorių negaliojimo institutui³⁸. Tad galime iškelti klausimą, ko siekia įstatymų leidėjas įtvirtindamas minėtą institutą ir kokios jo ypatybės?

Kadangi civilinės apyvartos stabilumas ir ilgaamžiškumas yra vertybė, turi būti užkirsta galimybė dėl menkiausio netikslumo ar trūkumo nugincyti sutartį³⁹. Šiai pozicijai pritardamas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuoja sandorių pripažinimo negaliojančiu instituto tikslą – „apsaugoti nukentėjusią sandorio šalį, užtikrinti civilinių teisinių santykių teisėtumą, teisingumą, sąžiningumą ir protingumą, kartu išsaugoti ir civilinių teisinių santykių stabilumą“.⁴⁰ Analizuojant sandorių negaliojimą, reikėtų atkreipti dėmesį, kad negaliojančio sandorio sąvoka nėra pateikiama Lietuvos teisės aktuose, tad tikslinga aptarti doktrinoje formuojamas pozicijas šiuo klausimu. V. Mikelėnas teigia, kad negaliojantis sandoris yra sandoris, kuris nesukelia šalių siekiamų teisinių padarinių, išskyrus tuos, kurie susiję su jo negaliojimu⁴¹ ir pabrėžia, kad sandorio pripažinimas negaliojančiu nepaneigia paties sandorio, kaip juridinio fakto, egzistavimo⁴². Taip pat teisės literatūroje negaliojantis sandoris yra apibūdinamas kaip sandoris, kurio bent vienas būtinasis elementas neatitinka įstatymo reikalavimų⁴³. Tokią sąvoką galime rasti ir teismų praktikoje⁴⁴. A. Dambrauskaitė taip pat pritaria pateiktoms pozicijoms, jog negaliojantis sandoris visų pirma vis dar yra laikomas sandoriu. Teisininkė atkreipia dėmesį, jog sandorių negaliojimo normų įtvirtinimas skyriuje, reglamentuojančiame sandorius, neabejotinai atskleidžia šių institutų ryšį ir tuo pačiu akcentuoja, kad nors negaliojantys sandoriai prieštarauja sandorių reglamentavimui - tai savaime nesudaro aplinkybių negaliojančiam sandoriui prarasti sandorio teisinio statuso ir tuo pačiu pateikia pavyzdį, kad nevykdoma sutartis ar nesustoja būti sutartimi, vien dėl to, kad prieštarauja nustatytui

³⁵ Code civil du Québec. [interaktyvus; žiūrėta 2019 m. kovo 23 d.]. <<http://legisquebec.gouv.qc.ca/en/ShowDoc/cs/CCQ-1991#se:1416>>.

³⁶ German Civil Code. [interaktyvus; žiūrėta 2019 m. kovo 23 d.]. <<http://www.fd.ulisboa.pt/wp-content/uploads/2014/12/Codigo-Civil-Alemao-BGB-German-Civil-Code-BGB-english-version.pdf>>

³⁷ Ispanijos CK 1265, Prancūzijos CK 1178, Austrijos 879 str.

³⁸ DAMBRAUSKAITĖ, Asta. Monografija. Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės. Justitia: 2009, p. 17

³⁹ MIKELĖNAS, Valentinas. Sandorių negaliojimo instituto taikymas teismų praktikoje. Nr. 4 (62). Justitia: 2006, p. 419.

⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-501/2007.; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-22/2011

⁴¹ MIKELĖNAS, Valentinas. Sandorių negaliojimo instituto taikymas teismų praktikoje. Nr. 4 (62). Justitia: 2006, p. 8.

⁴² ibid. p. 7.

⁴³ DAMBRAUSKAITĖ, Asta. Monografija. Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės. Justitia: 2009, p. 38

⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. balandžio 5d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-222/2004 m.

reglamentavimui⁴⁵. Be to, įvardinti Lietuvos teisininkai, apibūdindami nagrinėjamą institutą, jį sieja su kylančiomis teisinėmis pasekmėmis⁴⁶. Šiuo aspektu teisinės pasekmės yra siejamos su pačiu sandorio pripažinimu negaliojančiu, taigi institutas yra laikomas tarsi tam tikra sankcija, nustatyta už atitinkamų sandoriams keliamų kriterijų ir nuostatų pažeidimą. Nors iš pažiūros, pirmoje dalyje aptarti būtinieji sandorių reikalavimai ir galimybė jiems prieštaraujančius sandorius pripažinti negaliojančiais riboja sutarties laisvės principą, tikslinga pažymėti, kad sandorių negaliojimas yra suprantamas ir kaip sutarties laisvės garantija bei civilinių teisės gynimo būdas⁴⁷ tuo aspektu, jog atsiranda galimybė eliminuoti sandorius, kuriuose bent viena šalis buvo nesąžininga⁴⁸. Visgi kasacinis teismas pažymi, kad „sandorio pripažinimas negaliojančiu, kaip civilinių teisių gynimo būdas, gali būti taikomas tik tada, kai privataus ar viešojo intereso negalima apginti kitais civilinių teisių gynimo būdais“.⁴⁹ Toks Lietuvos Aukščiausiojo teismo požiūris galėtų būti aiškinamas tuo, jog pripažinus sandorį negaliojančiu šalys gražinamos į *status quo ante*, t.y. turi būti atkurta dar prieš sandorį buvusi padėtis, kuri įgyvendinama grįžtamosios galios (retroaktyvumo) fikcija⁵⁰. Šio rezultato pasiekama taikant restituciją, kuri gali būti vienašalė, dvišalė arba iš vis netaikoma⁵¹. Tuo pačiu be restitucijos taikymo galimi papildomi sandorių negaliojimo padariniai kaip: nukentėjusios šalies išlaidų, turto ar sužalojimo atlyginimas, neturtinės žalos atlyginimas, taip pat itin aktuali trečiųjų sąžiningų asmenų padėtis⁵². Tad akivaizdu, jog sandorių negaliojimo tikslų ir iš jo taikymo kylančių padarinių įgyvendinimas yra sudėtingas, kompleksinis mechanizmas, ypač tais atvejais, kai siekiama pripažinti negaliojančia jau visiškai ar dalinai įvykdytą sutartį⁵³.

Be to, tikslinga išskirti, jog negaliojantys sandoriai yra skirstomi į dvi kategorijas pagal teisinių padarinių kriterijus⁵⁴: niekinius (LR CK 1.78 straipsnio 1 dalis) ir nugunčijamus (LR CK 1.78 straipsnio 2 dalis). Tokia negaliojančių sandorių klasifikacija

⁴⁵ DAMBRAUSKAITĖ, Asta. Monografija. Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės. Justitia: 2009, p. 36

⁴⁶ Tokią poziciją palaiko V. Staskonis, V. Mikėlnas savo monografijose. A. Dambrauskaitė apibendrinama šių teisės teoretikų pozicijas teigia, kad iš tiesų siekiant painiavos kad sandorių pripažinimas negaliojančiu turėtų būti iš to kylančiomis teisinėmis pasekmėmis ir rezultatais. // DAMBRAUSKAITĖ, Asta. Monografija. Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės. Justitia: 2009, p. 39

⁴⁷ *ibid.*, p. 27

⁴⁸ MIKELĖNAS, Valentinas. Sutarčių teisė: Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija. Vilnius: Justitia, 1996, p. 369.

⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-44/2011

⁵⁰ DAMBRAUSKAITĖ Asta. Monografija. Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės. Justitia: 2009, p.122.

⁵¹ MIZARAS, V., et al. Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009, p. 366.

⁵² *ibid.* p. 368-369.

⁵³ PAKALNIŠKIS, V. et al., Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų. Mokslo studija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 90

⁵⁴ BARANAUSKAS, E. Et al. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras. 2008, p. 341

įtvirtinta *soft law* teisės instrumentuose - PECL, UNIDROIT ir randamas kitų valstybių teisinėse sistemose:⁵⁵ Prancūzijos, Anglijos, Vokietijos, Olandijos, Austrijos.

Niekiniais sandoriai yra laikomi šiems pagrindams prieštaraujantys sandoriai: imperatyvioms įstatymo normoms (LR CK 1.80 straipsnis), viešajai tvarkai ir gerai moralei (LR CK 1.81 straipsnis), įstatymų reikalaujamos sandorių formos nesilaikymo atveju (LR CK 1.93 straipsnis), taip pat sudarius tariamąjį (CK 1.86 straipsnis) ar apsimestinį (CK 1.87 straipsnis). Tuo tarpu nuginjami sandoriai yra įtvirtinti LR CK 1.82-1.85 ir 1.88-1.92 straipsniuose, kurių pagrindas yra susijęs su sandorių subjektiškumo, valios ydomis, pavyzdžiui: nepilnamečių sudaryti sandoriai, savo veiksmų reikšmės negalėjusio suprasti fizinio asmens sudaryti sandoriai, dėl apgaulės sudaryti sandoriai ir kiti.

Esminis šių kategorijų skirtumas įtvirtintas teisės normose, jog skirtingai nei niekiniai sandoriai, kurie yra negaliojantys *ab initio* (nuo jų sudarymo momento), nepaisant to ar yra teismo sprendimas ar ne, nuginjami sandoriai sukuria teises pasekmes ir laikomi galiojančiais, kol nėra teismo panaikinami suinteresuotos, įstatyme nurodytos šalies prašymu⁵⁶. Visgi nepasaint to, kad niekinis sandoris negalioja nepriklausomai nuo pareikšto reikalavimo jį tokiu pripažinti, yra akcentuojama, jog ne visais atvejais nėra reikalinga kreiptis į teismą, nes tik kilus ginčui teismas įvertinęs visas aplinkybes gali pripažinti niekinį sandorį negaliojančiu. Taip pat kodeksas numato dar vieną ypatybę - šalims sudarius nuginjamą sandorį yra suteikiama galimybė juos patvirtinti, o tuo tarpu niekiniai sandoriai yra laikomi negaliojančiais *ab initio* ir šalys jo patvirtinti negali. Šios nuostatos loginę reikšmę LR CK komentatoriai aiškina pažeidžiamų interesų kontekste teigdami, kad nuginjami sandoriai pažeidžia privačius interesus, o ne viešuosius ir imperatyvius, kadangi pažeidžiamos dispozityviosios asmenų teisės, priklausančios nuo jų valios yra paliekama galimybė nuginjimus sandorius patvirtinti⁵⁷. Pažymėtina, kad niekinių ir negaliojančių sandorių aiškinimas per skirtingų visuomeninių interesų ir imperatyvių nuostatų prizmę atitinka Prancūzijos doktrinoje formuojamą nuomonę⁵⁸. Tačiau tokią poziciją, kad tik niekiniai sandoriai prieštarauja imperatyvams, kritikuoja A. Dambrauskaitė pateikdama pavyzdį, kad kai sandoris sudaromas dėl grasinimo, smurto ar ekonominio spaudimo tokie sandoriai nors yra priskiriami nuginjamų kategorijai, jais pažeidžiama ir LR CK 6.156 straipsnio

⁵⁵ BARANAUSKAS, E. et al. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras. 2008, p. 341

⁵⁶ MIKELĖNAS V., VILEITA. A., TAMINSKAS A. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Justitia: 2001, p. 177-178.

⁵⁷ *ibid.* p. 177-178

⁵⁸ DAMBRAUSKAITĖ, Asta. Monografija. Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės. Justitia: 2009, p. 68.

imperatyvi nuostata, draudžianti versti kitą asmenį sudaryti sutartį⁵⁹. Taigi palaikytume nuomonę, jog ir nuginčijamais sandoriais gali būti pažeidžiamos tam tikros imperatyvios nuostatos, tad pakankama takoskyra tarp niekinių ir nuginčijamų yra pažeidžiamų interesų pobūdis ir kiti įstatyme suformuoti skirtumai.

Apibendrinant, galime teigti, jog sandorių pripažinimas negaliojančiais yra įvairialypis, svarbią teisinę reikšmę turintis teisinis konstruktas, įtvirtintas nacionaliniu ir tarptautiniu mastu ir gali būti suprantamas tiek kaip asmenų laisvės ribojamas, tiek kaip garantija ir civilinių teisių gynimo būdas. Akivaizdu, kad intituto sukeltos teisinės pasekmės yra itin reikšmingos ir akcentuojamos teisinėje literatūroje, o ir doktrinoje dažnai sutinkamas sandorių negaliojimo instituto aptarimas bei naudojimas suponuoja jo išskirtinę reikšmę. Kadangi nagrinėjant sandorių negaliojimo sampratą iš esmės yra akcentuojama šalių valios svarba ir kylančios teisinės pasekmės, toliau darbe bus analizuojami konkretūs valios ydų turintys sandoriai ir su jų taikymu kylančios teisinės problemos.

---

⁵⁹ *ibid.* p. 68

2. SANDORIŲ NEGALIOJIMO DĖL VALIOS TRŪKUMŲ INSTITUTO TAIKYMAS LIETUVOS TEISMŲ PRAKTIKOJE

Konstatavus, jog daugelio jurisdikcijų nacionalinėje teisėje bei tarptautiniuose aktuose šalių valia yra suvokiama kaip sandorio branduolys, reikšminga išanalizuoti sandorius, turinčius valios ydų. Valia yra suprantama kaip susiformavusi asmens minčių visuma, kurios išraiška nukreipta į tam tikrų teisinių rezultatų siekimą. Taigi ji gali būti skirstoma į vidinę ir išorinę valią. Kaip pažymima LR CK 1.64 straipsnio 1 dalyje „sandorį sudarančio asmens valia gali būti išreikšta žodžiu, raštu, veiksmu ar kitokia forma“. Kitose šio straipsnio dalyse akcentuojama, kad asmens valia galėtų būti numatoma atsižvelgiant į konkrečias sandorio sudarymo aplinkybes, o tam tikrais įstatymo numatytais atvejais tylėjimas yra pripažįstamas kaip tinkama asmenų valios išraiška. Visgi būtina pabrėžti, kad akcentuojamas ne tik išorinis valios pasireiškimas, bet ir tikrasis, vidinis valios susiformavimas. Dar romėnų teisėje sandorio galiojimui reikšminga buvo ne tik ką šalis išreiškė išoriškai, tačiau ir vidinė valia, nukreipta į teisinių pasekmių atsiradimą⁶⁰. Šiuolaikinėje teisinėje literatūroje taip pat akcentuojama, kad turi būti užtikrinamas laisvas civilinių teisinių santykių dalyvių valios formavimasis ir jos išraiškos forma⁶¹ ir pabrėžiama, kad draudžiama neteisėtomis priemonėmis veikti asmenų valią, o pagal sąžiningumo, teisingumo principus asmuo gali prisiimti tik tokius įsipareigojimus, kuriuos prisiėmė laisva valia, visapusiškai suvokdamas savo veiksmų prasmę ir pasekmės⁶². Be to, ir teismai pažymi, kad nagrinėjant klausimus susijusius su sandorių valios trūkumais, yra būtina nagrinėti tikruosius sutarties šalių ketinimus ir įvertinti sutarties šalių elgesį, jų subjektyvią nuomonę dėl sutarties sąlygų turinio bei sutarties sudarymo metu buvusį sąlygų suvokimą⁶³.

Kai sandorio vidinės valios pasireiškimas neatitinka tikrosios yra numatytos tam tikros tikslingos teisinės priemonės teisingumo atstatymui - LR CK įtvirtintas sandorių, turinčių valios trūkumų negaliojimo institutas. Valios ydų turintys sandoriai gali būti nuginkijami ir pripažinti negaliojančiais esant šiems pagrindams: sandorio sudarymo metu netinkamą valios išraišką lėmė pats asmuo arba valios trūkumai buvo iššaukti dėl išorinio poveikio, t.y. buvo nulemti kitų asmenų veiksmų⁶⁴. LR CK atitinkamuose

⁶⁰ JONAITIS, Marius. Romėnų privatinė teisė. Mykolo Romerio universitetas. Vilnius. 2014. p. 153

⁶¹ KIRŠIENĖ J. et al. Civilinė teisė: Bendroji dalis. Vilnius: Lietuvos universiteto Leidybos centras, 2004. T.1. p. 28.

⁶² DAMBRAUSKAITĖ Asta. Monografija. Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės. Justitia: 2009, p. 26

⁶³ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas Civilinių bylų skyriaus 2018 m. vasario 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-62-690/2018

⁶⁴ MIZARAS, V., et al. Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009, p. 337 – 338

straipsniuose yra detaliau pažymima, kokie sandoriai yra priskiriama valios trūkumams: savo veiksmų reikšmės negalėjusio suprasti fizinio asmens sudaryti sandoriai (LR CK 1.89 straipsnis), dėl suklydimo sudaryti sandoriai (LR CK 1.90 straipsnis), dėl apgaulės, smurto, ekonominio spaudimo ar realaus grasinimo, taip pat dėl šalies atstovo piktavališko susitarimo su antrąja šalimi ar dėl susidėjusių sunkių aplinkybių sudaryti sandoriai (LR CK 1.91 straipsnis). Pažymėtina, kad dėl tariamųjų (LR CK 1.86 straipsnis) ir apsimestinių sandorių (LR CK 1.87 straipsnis) nėra vienareikšmiškai sutariama - vieni autoriai juos priskiria prie sandorių turinčių valios trūkumų, nes jais išreikšta vidinės asmens valios neatitinkanti valia⁶⁵, o tuo tarpu kiti autoriai⁶⁶ juos laiko sandoriais, turinčiais turinio trūkumų. Pritartume pirmajai pozicijai, kadangi ir teismų praktikoje nurodoma, jog apsimestinis sandoris yra negaliojantis dėl šalių valios ydingumo, nes jame sandoryje išreikštoji valia neatitinka tikrųjų šalių ketinimų⁶⁷. Tuo tarpu dėl tariamųjų sandorių priskyrimo tam tikrai ydai teismų praktikoje yra randama pozicijų, vienoje byloje laikoma, kad tariamųjų sandorio šalių valia nėra tikra ir neatitinka tikrųjų šalies ketinimų⁶⁸, o kitose teigiama, jog „tariamojo sandorio šalių valia neturi defektų, nes sandorio šalys, sudarydamos sandorį, nesiekia sukurti kokių nors teisinių padarinių ir tą gerai žino“.⁶⁹ Visgi, dabartinėje teismų praktikoje laikoma, jog tiek apsimestinis, tiek tariamasis sandoris turi valios trūkumų⁷⁰.

Kadangi sandorių negaliojimas siejamas kartu su teisinių pasekmių atsirandimu, toliau darbe bus nagrinėjami savarankiški sandorių negaliojimo dėl valios trūkumų pagrindai, o juos išanalizavus, nagrinėjamos kylančios teisinės pasekmės ir jų taikymas teismų praktikoje.

---

⁶⁵ ibid. p. 342

⁶⁶ BARANAUSKAS, E. Et al. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras. 2008, p. 342

⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. gegužės 5d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-207-219/2016.

⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-619/2005

⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. balandžio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-248-686.

⁷⁰ „Tiek tariamasis, tiek apsimestinis sandoriai turi valios trūkumų, juos sudarant nėra atskleidžiami tikrieji šalių ketinimai ir neatsiranda šalių deklaruojamo sandorio teisinių padarinių, tačiau tariamojo sandorio atveju šalys apskritai neketina ir nesukuria jokių teisių ir pareigų pagal sudarytą sandorį, o apsimestinio sandorio atveju yra pridengiamas kitas sandoris. Kasacinio teismo praktikoje nurodoma, kad sprendžiant, ar sandoris tariamasis, turi būti tiriama ne tik sutarties tekstas, bet ir tai, kokia buvo sandorio šalių tikroji valia, kokie buvo jų tokio elgesio motyvai ir tikslai, kaip šalys elgėsi po sandorio sudarymo.“ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-109-248/2018

2.1. Savo veiksmų reikšmės negalėjusio suprasti asmens sandorių pripažinimas negaliojančiu ir notaro vaidmuo asmens veiksnio nustatyme

LR CK 1.89 straipsnyje numatyta, jog sandoriai, kurių sudarymo metu fiziniai asmenys buvo tokios būsenos, kad negalėjo suprasti savo veiksmų reikšmės ar jų valdyti, gali būti nugincijami. Žvelgiant lyginamuoju aspektu, kai kuriose valstybėse siekiant pripažinti sandorius negaliojančiais, kai asmenys nesuvokia savo veiksmų reikšmės, akcentuojami ne tik silpnės, savo veiksmų nesupratusios šalies interesai, bet įtvirtinta ir abipusė sutarties šalių interesų apsauga⁷¹. Pavyzdžiui, Anglijoje sutartis sudaryta su asmeniu, kuris negalėjo suprasti savo veiksmų reikšmės būdamas apsvaigęs nuo alkoholio, narkotikų ar kitų tam tikrų medžiagų, gali būti nugincijama tik tada kai kita sandorio šalis buvo nesąžininga – žinodamas apie tokią asmens būklę, ja pasinaudojo ir gavo didelę naudą. Tuo tarpu Nyderlandų, Italijos teisėje nesąžiningos šalies priežastys ar gauta nauda nėra vertinamos, visgi jeigu nesąžininga šalis sudarydama sandorį žinojo ar turėjo žinoti, jog kontrahentas negali suvokti savo veiksmų reikšmės, sutartis gali būti pripažįstama negaliojančia. Lietuvoje, kaip ir Vokietijoje, Rusijoje, nesąžiningos šalies vaidmuo ar kontrahento būklės įvertinimas nėra reikalaujamas, nes užtenka fakto, kad viena iš sandorio šalių nesuprato savo veiksmų reikšmės sandorio sudarymo metu ir tuo pagrindu sandoris gali būti pripažįstamas negaliojančiu⁷².

Sandoris pagal LR CK 1.89 straipsnį gali būti nugincytas, kai sandorio šalies valios išraiška dėl tam tikros priežasties neatitiko tikrosios asmens valios. Tokią asmens būklę gali nulemti įvairūs veiksniai: sveikatos sutrikimas (natūraliai išsivysčiusi ir ūminė liga), alkoholinių gėrimų ar psichotropinių medžiagų vartojimas tiek paties asmens, tiek kitos sandorio šalies iniciatyva⁷³. Taigi asmenys yra *de facto* neveiksnūs sandorio sudarymo metu⁷⁴, tokį juridinį faktą, jį gali patvirtinti teismo psichiatrijos ekspertizė⁷⁵, tačiau teismas privalo vertinti ir kitus įrodymus, patvirtinančius ar paneigiančius tam tikrą asmens būseną sandorio sudarymo metu⁷⁶. LR Civilinio kodekso komentatoriai taip pat

⁷¹ MAJŪTĖ, Vaidota. Asmens veiksnio nustatymo problemos notarinėje praktikoje. Straipsnis. Notariatas Nr. 7, 2009, p. 17.

⁷² MIKELĖNAS, Valentinas. Sutarčių teisė: Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija. Vilnius: Justitia, 1996, p. 172-193.

⁷³ MIZARAS, V., et al. Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009, p. 356

⁷⁴ MAJŪTĖ, Vaidota. Asmens veiksnio nustatymo problemos notarinėje praktikoje. Straipsnis. Notariatas Nr. 7, 2009, p. 17.

⁷⁵ MIKELĖNAS, V.; VILEITA, A.; ir TAMINSKAS, A. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001, p. 197.

⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. gegužės 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-221-916/2018

pažymi, jog reikšminga vertinti ne tik asmens būseną sandorio sudarymo metu, bet ir paties sandorio turinį jo naudingumo, žalingumo, protingumo aspektu. Jeigu sandoris atitinka šiuos protingumo ir teisingumo kriterijus, o šalis buvo tik lengvai apsvaigusi ar apgirtusi, tai nėra pakankamas pagrindas pripažinti sandorį negaliojančiu⁷⁷. Be to, būtinumą atsižvelgti ne tik į asmens būklę, bet sandorio turinį ir teisės principus aiškinant CK 1.89 straipsnyje įtvirtintos normos taikymą, formuoja Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika⁷⁸.

Reikšminga pažymėti, jog šios normos pagrindu neretai yra ginčijami mirusių testatorių testamentai. Geros elgesio ir moralės taisyklės reikalauja gerbti testatoriaus valią⁷⁹, todėl teismų praktikoje pažymima, kad „atsižvelgdami į ieškinio pagrindu nurodytas aplinkybes, teismai turi tirti ir vertinti, ar tam tikra įstatymo reikalaujama forma išreikšta palikėjo valia atitinka jo tikrąją valią, nes tarp vidinės testatoriaus valios ir jos išreiškimo negali būti prieštaravimų“.⁸⁰ Tad vertinant testatoriaus vidinės valios turinį, be kitų aplinkybių, yra būtina išsiaiškinti ar testatorius suprato, pats sąmoningai suformavo savo valią ir ją autentiškai išreiškė⁸¹. Kadangi mirusio asmens valios nebeįmanoma patikrinti išklausančiam paties testatoriaus, tokių bylų nagrinėjimo ypatumas - retrospektyvus testatoriaus būklės vertinimas⁸². Šiuo pagrindu teismas turi remtis liudytojų parodymais ir ekspertų išvadomis, priimtomis remiantis medicininiuose dokumentuose išlikusiais įrašais apie testatoriaus sveikatos būklę⁸³. Be to, yra akcentuojama įrodymų viseto būtinybė vertinant bylos aplinkybes⁸⁴.

Visgi pasitaiko situacijų, kai teismai nesiremia šia suformuota taisykle dėl įrodymų visumos ir išskirtinę, esminę teisinę reikšmę suteikia ekspertizei. Vienas iš pavyzdžių⁸⁵, kai ieškovė siekdama pripažinti negaliojančią jos motinos sudarytą testamentą dėl sunkios sveikatos būklės testamento sudarymo metu nagrinėję teismai, ekspertizės aktą vertino kaip oficialųjį įrodymą (*prima facie*) pagal Lietuvos Respublikos Civilinio Proceso

---

⁷⁷ MIKELĖNAS, V.; VILEITA, A.; ir TAMINSKAS, A. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001, p. 197

⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. balandžio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-190/2013.

⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-303/2010

⁸⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. balandžio 4 d. Nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-190/2013.

⁸¹ 2012 m. spalio 31 d. nutartis, priimta civilinėje byloje V. B. G. v. I. Ž.-D., bylos Nr. 3K-3-453/2012

⁸² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. balandžio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-274-611/2015

⁸³ *ibid.*

⁸⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-609/2012 // Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. gruodžio 22 d. nutartis, priimta civilinėje byloje D. S. v. L. D., bylos Nr. 3K-3-539/2011

⁸⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-443/2010

Kodekso 197 straipsnio 2 dalį, sureikšmindamas jo turinį. Tokią žemesnių instancijų poziciją ištaisęs Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, pažymėjo, kad būtina laikytis kasacinio teismo formuojamos praktikos: „ekspertizės išvada teismui neturi iš anksto nustatytos galios, nėra privaloma ir vertinama laikantis bendrųjų įrodymų vertinimo taisyklių“.⁸⁶ Toks esminės teismų praktikos nesilaikymas žemesnių instancijos teismų sprendimuose kelia nepasitikėjimą ir neužtikrintumą, jog teismai gali sureikšminti tik vieną įrodymų rūšį – teismo ekspertizę, o tai gali lemti ginčijamo sandorio šalies interesų netenkinimo bei pačio sandorių negaliojimo instituto tikslų netinkamą įgyvendinimą. Visgi reikšminga pažymėti, kad teismų praktikos vėlesniuose sprendimuose tokių klaidų nebepastebime ir nebėra suteikiama išskirtinė reikšmė tik ekspertizei: „ekspertizės akte ir išvadoje esančias aplinkybes, o atliekant šį vertinimą atsižvelgiama į visų įrodymų tikslumą, detalumą, išsamumą, patikimumą, prigimtį ir kitas svarbias aplinkybes, sudarančias pagrindą eksperto išvadą vertinti patikimu įrodymu arba priešingu atveju motyvuotai spręsti, kad eksperto išvados yra nepagrįstos ir teismas jomis kaip įrodymais nesivadovaus. Taigi ekspertizės aktas turi būti vertinamas kartu su kitais įrodymais pagal bendrąsias įrodymų vertinimo taisykles“.⁸⁷

Toliau analizuojant teismų praktiką bylose dėl sandorių pripažinimo negaliojančiais CK 1.89 straipsnio pagrindu, itin svarbu aptarti notaro vaidmenį, tuo atveju kai ginčijami sandoriai yra notarinės formos. Notaro vaidmuo yra išskirtinis tuo, jog jis atlieka prevencinę funkciją užkirsdamas kelią galimiems ginčams⁸⁸. Notaras tvirtindamas sandorius turi išsiaiškinti tikrąją šalių valią, užtikrinti lygiateisiškumo bei nediskriminavimo principų realizavimą⁸⁹. Siekdami užtikrinti, kad asmenys yra veiksnūs tam tikrais atvejais notarai reikalauja pateikti medicininius dokumentus, pagrindžiančius asmens sveikatos būklę. Kaip pažymi teisininkė V. Majūtė, tokie notaro veiksmai nėra tinkami, nes pagal Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 10 straipsnį pacientų privatus gyvenimas yra neliečiamas ir visa su sveikatos būkle susijusi informacija yra konfidenciali⁹⁰, o net ir asmens psichikos liga nėra pakankamas pagrindas laikyti asmenį savaime neveiksniu⁹¹. O notaro atsisakymas be objektyvių priežasčių

⁸⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-443/2010

⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. balandžio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-190/2013.

⁸⁸ ŠALTAUSKIENĖ, Svajonė. Notaro, seniūno ir konsulinio pareigūno atliekami notariniai veiksniai. Straipsnis. Notariatas. Lietuvos Notarų rūmai. Nr. 2. 2007. p. 32.

⁸⁹ NEKROŠIUS, Vytautas. Notaro vaidmuo postmodernioje visuomenėje. Straipsnis. Notariatas. Lietuvos Notarų rūmai. Nr. 2. 2007. p. 20.

⁹⁰ MAJŪTĖ, Vaidota. Asmens veiksnumo nustatymo problemos notarinėje praktikoje. Straipsnis. Notariatas Nr. 7, 2009, p. 17

⁹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. liepos 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr.

tvirtinti sutartį dėl kvestionuotino asmens veiksnio gali būti suprantama kaip prezumpcija, jog asmuo neveiksnius, tačiau juk tik teismas gali konstatuoti ir pripažinti asmenį neveiksniu ar ribotai veiksniu⁹². Taigi kyla klausimas kokie notaro veiksmai pakankami, siekiant įsitikinti asmens veiksniumu ir kokios notaro atsakomybės ribos, kai notarinės formos sandoris yra pripažįstamas negaliojančiu CK 1.89 straipsnio pagrindu?

Notarui yra keliami išskirtiniai rūpestingumo, protingumo reikalavimai atliekant profesines funkcijas. Vienoje iš bylų teismas nustatė, kad notarė patvirtindama ginčijamą testamentą, kuriuo testatorė palieka butą motinai, o ne pirmos eilės dukteriai nesiaiškindama tokios testatorės valios ir neįvertindama jos sveikatos, o tik vizualiai pabendravusi, netinkamai įvertino asmens veiksnumą. Todėl teismas įvertindamas teisiškai reikšmingų faktų visumą testamentą pripažino negaliojančiu pagal CK 1.89 straipsnį, pažymėdamas, kad toks testamentas neatitinka „teisingumo protingumo principų, nes juo testatorė nepagrįstai atėmė iš vienintelės dukros paveldėjimo teisę, tai įvyko dėl testatorės sveikatos būsenos ir dėl šios priežasties susidėjusių faktinių gyvenimo aplinkybių“.⁹³ Taigi notarui kyla nepaprasto rūpestingumo funkcija, kuri doktrinoje⁹⁴ ir teismų praktikoje⁹⁵ prilyginama *bonus pater familias* (gero šeimos tėvo, apdairaus, rūpestingo ir atidaus asmens) etalonui, todėl notaras turi ne tik formaliai patvirtinti sutartį, bet ir įvertinti menkiausias abejones keliančias faktines aplinkybes⁹⁶, išsiaiškinti šalių motyvus, siekiamas teises, turtines pasekmes, nes tik taip gali būti nustatomi tikrieji šalių ketinimai⁹⁷. Teismų praktikoje tokie notaro veiksmai yra laikomi tinkamais: perskaitomas dokumentas keletą kartų⁹⁸, bendraujama su asmeniu jo suprantama kalba, notaras detalai keletą kartų paaiškina sutarties esmę ir galimas pasekmes⁹⁹, vertina asmens reakciją pasirašant sandorį¹⁰⁰ ir kitais veiksmais stengiasi išsiaiškinti asmens motyvus bei tikrąją valią sudarant sandorį. Kadangi notarui taikomi

---

3K-3-370/2008

⁹² MAJŪTĖ, Vaidota. Asmens veiksnio nustatymo problemos notarinėje praktikoje. Straipsnis. Notariatas Nr. 7, 2009, p. 16.

⁹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. spalio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-451/2005

⁹⁴ MAJŪTĖ, Vaidota. Asmens veiksnio nustatymo problemos notarinėje praktikoje. Straipsnis. Notariatas Nr. 7, 2009, p. 16.

⁹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. liepos 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-405/2013

⁹⁶ *ibid.*

⁹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-645/2002

⁹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. lapkričio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-85/2011

⁹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1066/2003

¹⁰⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-421/2009

didesni reikalavimai ir atsakomybė tenka dėl paties mažiausio laipsnio neapsižiūrėjimo, neatidumo ar klaidos¹⁰¹, itin svarbu, kad notaras tinkamai įgyvendinu savo funkcijas, nes netinkamas pareigų įgyvendinimas gali nulemti notaro atsakomybės atsiradimą. Visgi nereikėtų suabsoliutinti notaro atsakomybės ir turėti omeny, kad notaro galimybės įvertinti asmens veiksnumą yra ribojamos žmogaus teisių apsaugos kontekste ir psichologiniais gebėjimais.

Apibendrinus galime teigti, jog siekiant pripažinti sandorius sudarytus su *de facto* neveiksniu asmeniu CK 1.89 straipsnio pagrindu, asmens tikrieji ketinimai yra analizės pagrindas ir jie turi būti gerbiami net po asmens mirties. Tiek notarui, tiek teismams siekiant išsiaiškinti asmenų vidinę valią yra būtina remtis įrodymų ir teisinių, faktinių aplinkybių visuma ir nesureikšminti tik vienos įrodymų ar aplinkybių rūšies.

2.2. Sandorių negaliojimas dėl suklydimo analizė Lietuvos teismų praktikoje

LR CK 1.90 straipsnyje įtvirtina, kad iš esmės suklydus, sandoris gali būti pripažintas teismo negaliojančiu pagal klydusios šalies ieškinį. Šiuo pagrindu suklydimas iš esmės yra laikomas neteisingas sandorio turinio suvokimas¹⁰², dėl kurio yra iškreipiama valia ir toks sandoris yra priskiriamas prie sandorių kategorijos, turinčių valios trūkumų¹⁰³. Klaidos institutas yra reikšmingas, nes jo taikyme susiduriama su skirtingų vertybinių interesų vertinimu ir prioritetizavimu: balansuojama tarp sutartinių santykių stabilumo ir silpnesnės šalies interesų apsauga, tarp maksimalaus atidumo ir ekonominio efektyvumo¹⁰⁴, todėl svarbu aptarti jo taikymą lyginamuoju aspektu bei išanalizuoti teismų praktikos pozicijas.

Prancūzijos teisėje, klaida dėl sutarties dalyko esmės yra pagrindas sutarties negaliojimui¹⁰⁵. Taip pat Vokietijos Civiliniame kodekso numatoma, kad klaida yra laikoma esmine tada, jeigu suklystama dėl tokių daikto savybių, kurios versle yra pripažįstamos esminėmis¹⁰⁶. Galime pastebėti klaidos, kaip sandorio nuginčijimo pagrindo, išskirtumą Nyderlandų Civiliniame Kodekse. Skirtingai nei minėtų valstybių

¹⁰¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. spalio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-452/2008

¹⁰² MIKELĖNAS V., VILEITA. A., TAMINSKAS A. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Justitia: 2001, p. 197

¹⁰³ MIZARAS, V., et al. Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009, p. 356

¹⁰⁴ DRAZDAUSKAS, Stasys. Bendrosios sutarčių teisės vienodinimo įtaka Lietuvos sutarčių teisei. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius. VU: 2008, p. 209

¹⁰⁵ *ibid.* p. 211.

¹⁰⁶ Vokietijos Civilinio kodekso 119 straipsnio 2 dalis. [interaktyvus; žiūrėta 2019 m. kovo 23 d.] <<http://www.fd.ulisboa.pt/wp-content/uploads/2014/12/Codigo-Civil-Alemao-BGB-German-Civil-Code-BGB-english-version.pdf>>.

teisinėje sistemoje suprantamas esminis suklydimas nėra siejamas su kontrahento veiksmis, Nyderlandų teisėje pagrindinis faktorius siekiant pripažinti sutartį negaliojančia dėl suklydimo yra kitos šalies klaidinantis elgesys arba jos žinojimas, kad kita šalis klysta¹⁰⁷. Tuo tarpu Lietuva laikosi Prancūziškojo ir Vokiškojo modelio - ne bet koks suklydimas yra laikomas, o tik suklydus dėl tokių esminių aplinkybių, kurias suvokiant teisingai sandoris nebūtų buvęs sudarytas¹⁰⁸ ir normoje, reglamentuojančioje nagrinėjamą institutą nėra referuojama į kontrahentą, kaip pagrindį suklydimo faktorių. Tačiau šiuo aspektu reikėtų pažymėti, kad LR CK 1.90 straipsnio 4 dalyje, kaip ir UNIDROIT principuose, suklydimas gali būti laikomas esminiu, jeigu abi šalys arba viena šalis suklydino kita, neturėdama tikslo apgauti arba vieną šalį suklydino kita šalis, arba viena šalis žinojo, kad kita klysta¹⁰⁹. Be to, išskirtinas dar vienas skirtumas dėl klaidos rūšies. Tarptautiniu mastu žvelgiant, ne tik daugelio valstybių teisinėse sistemose (Prancūzijoje, Italijoje, Lenkijoje) klaida skirstoma į dvi rūšis: fakto ir teisės. O analogiškas skirstymas randamas ir tarptautiniuose teisės vienodinimo instrumentuose UNIDROIT 3.4 straipsnyje ir PECL principų 4:103 straipsnyje. Lietuvoje tik klaidos faktui yra suteikiama vieta civiliniame kodekse. Kaip pažymi teisininkas S. Strazdauskas, galima būtų aiškinti tokį pasirinkimą per LR CK 1.6 straipsnyje suformuotą reglamentavimą, kuriuo nustatyta atsakomybė už įstatymo nežinojimą. Tačiau toliau plėtodamas mintį autorius teigia, jog šia norma nėra reikalaujama absoliutaus teisės žinojimo, o iš tiesų dažniausiai teisės ir fakto klausimai persipina ir sunku atrasti ribą tarp jų, bet autoriaus nuomone teisės klaida yra viena iš klaidos rūšių dėl kurios Lietuvoje nėra užkertamas kelias ginti savo teises¹¹⁰. Galime matyti, kad suklydimo institutas yra įvairiapusiškas, tačiau kyla klausimas, kokios yra esminės, teismų praktikos pripažįstamos klaidos ir aplinkybės, kuriomis remiantis sandoris pripažįstamas negaliojančiu pagal CK 1.90 straipsnį?

Suklydimas turi esminę reikšmę, kai suklystama dėl sandorio esmės (vietoje pirkimo-pardavimo sutarties sudaroma dovanojimo), dalyko, dalyko vertės, tapatumo (vietoje dailininko originalaus kūrinio įsigyja kopiją), kokybės ar kitų svarbių aplinkybių, kurios gali būti laikomos pakankamu pagrindu sandorio nugincyjimui¹¹¹. Pažymėtina, jog suklydimas dėl motyvų ar jo padarinių nėra pagrindas ginčyti sandorį, nes jie yra už

¹⁰⁷ DRAZDAUSKAS, Stasys. Bendrosios sutarčių teisės vienodinimo įtaka Lietuvos sutarčių teisei. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius. VU: 2008, p. 345

¹⁰⁸ MIKELĖNAS V., VILEITA. A., TAMINSKAS A. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Justitia: 2001, p. 199.

¹⁰⁹ DRAZDAUSKAS, Stasys. Bendrosios sutarčių teisės vienodinimo įtaka Lietuvos sutarčių teisei. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius. VU: 2008, p. 220.

¹¹⁰ Ibid. p. 221.

¹¹¹ MIZARAS, V., et al. Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009, p. 357.

sandorio turinio ribų apie kuriuos kontrahentas įprastai nieko nežino¹¹². Lietuvos teismų praktikoje galime rasti įvairių situacijų, analizuojančių ar suklydimas buvo esminis. Pavyzdžiui, teismas pripažino negaliojančia dovanojimo ir naudojimosi nekilnojamuoju daiktu tvarkos nustatymo sutartį, nes ieškovai suklydo dėl jos esmės - padovanojo žemės daugiau, nei iš tiesų planavo¹¹³. Kitoje byloje teismas pripažino sutartį negaliojančia dėl šių faktinių aplinkybių: ieškovas aukciono būdu sudarė su valstybe automobilio pirkimo-pardavimo sutartį ir paaiškėjo, jog automobilis yra neidentifikuotinas (automobilio pirminio kėbulo numerio neįmanoma nustatyti), todėl transporto priemonė negali būti registruojama, dalyvauti viešajame eisme bei naudojama pagal tiesioginę paskirtį. Tad ginčijamas pirkimo-pardavimo sandoris pripažintinas negaliojančiu, kaip sudarytas esant suklydimui dėl sutarties dalyko (CK 1.90 str.)¹¹⁴. Visgi asmens valios išraiška ir suklydimo faktas nėra lemiamą reikšmę turintis aspektas, kadangi pagal CK 1.90 straipsnio 4 dalį vertinama ar normaliai atidus ir protingas žmogus tokiomis pačiomis sąlygomis nebūtų sudaręs tokio sandorio. Pažymėtina, jog toks pats protingo žmogaus standartas įtvirtintas tarptautiniu mastu - UNIDROIT principų 3.2.2 straipsnyje¹¹⁵. Būtina akcentuoti, kad šis „normaliai atidaus ir atsargaus“ žmogaus standartas leidžia objektyviai pažvelgti į situaciją, be to, jis nėra vertinamas mechaniniškai, o kiekvieną kartą individualiai nagrinėjamos sandorio šalies ypatybės: jo amžius, išsimokslinimas, sveikatos būklė ir kitos esminės aplinkybės. Pavyzdžiui, minėtoje byloje kurioje sandoris buvo pripažintas negaliojančiu dėl padovanoto per didelio žemės sklypo ploto nei iš tiesų norėta, teismai pasisakė dėl kiekvieno ieškovo individualių savybių ir išanalizavę, jog asmenys yra pagyvenę, neturintys patirties susijusios su dokumentų tvarkymu ar specialių žinių ir įgūdžių tinkamai suprasti brėžinius ir planus, negalėjo suprasti tinkamai dovanojamo sklypo ribos¹¹⁶. Taip pat byloje, kurioje ginčijama obligacijų pasirašymo sutartis teismo buvo įvertinta, kad ieškovė, nors ir nebūdama profesionalia investuotoja turėdama aukštąjį išsilavinimą, darbo ir gyvenimiškos patirties, įkeisdama savo vienintelį būstą už kelių šimtų tūkstančių eurų paskolą, skirtą obligacijų įsigijimui, turėjo suvokti

---

¹¹² MIKELĖNAS V., VILEITA. A., TAMINSKAS A. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Justitia: 2001, p. 200.

¹¹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2019 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-63-916/2019

¹¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-76/2014

¹¹⁵ UNIDROIT. UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts. Rome: UNIDROIT, 2016. [interaktyvus]. <<https://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2016/principles2016-e.pdf>>.

¹¹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2019 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-63-916/2019

galimas pasekmes – banko kredito išieškojimą iš buto¹¹⁷. Iš esmės šiuo sprendimu yra ne tik individualiai įvertinamos asmens savybės, bet yra akcentuojama CK 1.90 straipsnio 5 dalies nuostatos turinys, kuriame įtvirtintas, jog esant dideliame šalies neatsargumui arba aplinkybėms, dėl kurių šalis turėjo prisiimti riziką pati, sandoris negali būti nuginkijamas. Toks standartas taikomas verslo subjektams, kadangi jų veikla suponuoja padidintą rizikos faktorių. Teismų praktikoje minima, kad privatiems verslo subjektams yra keliamas išskirtinis rūpestingumo ir apdairumo standartas, jie veikia savo rizika, todėl nugincyti sandorį CK 1.90 straipsnio pagrindu tokie asmenys gali tik esant išskirtiniams atvejams¹¹⁸. Tačiau ir vartotojams ir neprofesionaliems investuotojams yra keliami protingo, atidaus asmens elgesio standartai ypač užsiimant rizikinga veikla. Pavyzdžiui, byloje ieškovas, turintis socialinių mokslų daktaro laipsnį, investavimo sandorių sudarymo ir vadovavimo kredito įstaigai patirties, įsigijęs vertybinius popierius ne nuosavomis, o atsakovo skolintomis lėšomis, elgėsi neapdariai ir neatidžiai, nes sąmoningai nesusipažino su dokumentų turiniu, neįsiskaitė, pražiūrėjo sutarties punktus¹¹⁹.

Taip pat akcentuojama, jog suklydimo faktas turi įvykti dėl esminių sandorio elementų, kurie buvo sandorio sudarymo metu, o ne po jo sudarymo¹²⁰. Toks požiūris išsakytas byloje, kai ieškovas siekė pripažinti negaliojančia žemės sklypų ir namo dovanojimo sutartį dėl suklydimo pablogėjus tarpusavio šalių santykiams, kas lėmė, kad kontrahentas (ieškovo sūnus) nevykdo pažado rūpintis dovanotu ūkiu ir siekė išvykti į užsienį. Kasacinis teismas konstatavo, jog visų pirma, šis priimtų įsipareigojimų nevykdymas nėra teisiškai reikšmingas, o ir ginčijama aplinkybė atsirado po sandorio sudarymo pablogėjus atsakovo ir ieškovų santykiams¹²¹. Toks požiūris yra vertintinas pozityviai, turint omeny, kad esant priešingam reglamentavimui atsirastų per plati asmenų galimybė piktnaudžiauti savo teisėmis - kaip ir minėtu atveju – pablogėjus tarpusavio šalių santykiams, asmenys galėtų siekti nugincyti sutartis. Be to, tikėtina, jog tai padidintų esamų bylų skaičių. Todėl galime teigti, jog galimybė nugincyti sandorius tik dėl lemiamų aplinkybių, buvusių sandorio sudarymo metu užtikrina civilinių teisinių santykių stabilumą bei sumažina tikimybę piktnaudžiauti savo teisėmis.

¹¹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-517/2014

¹¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-107/2004

¹¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. rugsėjo 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-391/2014

¹²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. balandžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-213/2013

¹²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. lapkričio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-85/2011

Iš šių nagrinėtų pavyzdžių akivaizdu, kad teismai vadovaujasi įtvirtintais normoje bendraisiais kriterijais sprendžiant ar sandoris gali būti pripažįstamas negaliojančiu dėl suklydimo, tačiau kiekvienu konkrečiu atveju detalai vertina sandorio šalių individualias savybes bei faktinių aplinkybių visumą¹²². Toks platus, be konkrečių ribų normos taikymas iš vienos pusės apsunkina teismų darbą, tačiau tuo pačiu užtikrina tikslingą, individualizuotą ginčų išsprendimą ir teisingą teismų praktikos formavimą.

2.3. Sandorių, pripažintų negaliojančiais dėl apgaulės, probleminiai aspektai

CK 1.91 straipsnyje įtvirtinta, jog sandoris gali būti pripažįstamas negaliojančiu dėl apgaulės. Skirtumas nuo CK 1.90 straipsnio suklydimo yra tas, jog apgaulės atveju sandorį sudarančio asmens suklaidinimas dėl esminių sandorio aplinkybių yra tyčinis ir gali reikštis aktyviais arba pasyviais veiksmais - svarbių sandorio aplinkybių nuslėpimu, sąmoningai siekiant galutinio tikslo – sudaryti sandorį¹²³. Taigi asmens valios išraiška yra paveikta kito asmens veiksmų, o ne iškreipta dėl tam tikrų objektyvių aplinkybių, kaip suklaidinimo atveju.

Apgaulė, kaip sandorių negaliojimo pagrindas, daugelyje Europos valstybių yra suprantama labai panašiai, tačiau skirtumai pasireiškia požiūriu į pasyviuosius veiksmus – t.y. neatskleistas, nuslėptas aplinkybes, kaip apgaulės elementą. Pavyzdžiui, Olandijos teisėje apgaulė suprantama, kai asmuo sąmoningai pateikia neteisingą pareiškimą ar tyčia nuslėpia faktą, siekdamas sudaryti sandorį¹²⁴. Prancūzijoje esminių faktų neatskleidimas kurį laiką nebuvo laikomas sandorio negaliojimo pagrindu, tačiau dabartiniame reglamentavime nutylėjimas aplinkybių, kurios yra reikšmingos kitai sandorio šaliai gali būti laikomas apgaule¹²⁵. Tuo tarpu Vokietijos kodeksas, nors ir tiesiogiai neįtvirtina informacijos atskleidimo pareigos¹²⁶, tačiau doktrinoje teigiama, jog tarp šalių susiklosčius abipusio pasitikėjimo santykiams arba kai šalis pasikliauna kontrahento patyrimu, esminė informacija turi būti atskleista. O Anglijos teisėje nėra reikalaujama pareiga atskleisti informaciją ir tai negali būti laikoma apgaule. Tačiau Anglijoje sutinkama su Vokietijos teisės požiūriu tuo aspektu, jog esant maksimaliam šalių

---

¹²² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. vasario 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-23-248/2015

¹²³ *ibid.*

¹²⁴ Nyderlandų Civilinio Kodekso 3:44 straipsnis. [interaktyvus; žiūrėta 2019 m. kovo 26 d.] <<http://www.dutchcivillaw.com/legislation/dcctitle33022.htm>>.

¹²⁵ BEALE, H. et. Al. Contract Law. Jus Commune Casebooks for the Common Law of Europe. Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing. 2002, p. 337

¹²⁶ DRAZDAUSKAS, Stasys. Bendrosios sutarčių teisės vienodinimo įtaka Lietuvos sutarčių teisei. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius. VU: 2008, p. 226

pasitikėjimui (pavyzdžiui, draudimo teisiniams santykiams), informacija turėtų būti atskleidžiama¹²⁷. UNIDROIT principuose nors informacijos atkleidimo tiesioginės pareigos kaip ir nėra, bet 3.2.2 straipsnyje reglamentuojančiame apgaulę, akcentuojama, jog reikšmingų komercinių aplinkybių neatskleidimas taip gali būti pagrindas pripažinti sandorį negaliojančiu¹²⁸. Atkreiptinas dėmesys, jog tiek minėtų valstybių, tiek UNIDROIT principuose išpūstos pagyros (ang. „*merre puff*“) reklamose ar derybose nėra laikomos apgaulė¹²⁹. Gana akivaizdu, kad iš esmės požiūris į apgaulę skirtingose valstybėse yra gana panašus, tačiau svarbu išanalizuoti kokios kyla problemos taikant šį institutą bei aiškinant jo paskirtį teismų praktikoje.

Siekiant sandorį pripažinti negaliojančiu dėl apgaulės reikia įvertinti ar nusiųpta arba klaidinga informacija visų pirma buvo esminė bei išanalizuoti ar asmuo atliko tyčinius nesąžiningus veiksmus (tyčia pranešė tikrovės neatitinkančias žinias arba nutylėjo svarbias aplinkybes dėl esminių sudaromo sandorio elementų, siekdamas suklaidinti ieškovą), dėl kurių ieškovas buvo paskatintas sudaryti ne tokį sandorį, kokį iš tikrųjų siekė sudaryti¹³⁰. Esmine informacija laikoma gali būti laikomos tokios sandorio aplinkybės, jeigu vadovaujantis protingumo, sąžiningumo ir teisingumo principais, jos turėjo būti atskleistos¹³¹. O asmenų tyčiniai veiksmai, privalo turėti lemiamos įtakos tokiam sandorio sudarymui¹³². Šiuo aspektu, galime rasti su draudimo teisiniais santykiais susijusių bylų¹³³, kadangi pati draudimo sutarčių sudarymo specifika remiasi į atskleistos informacijos apimtį ir pobūdį. Be to, teismų praktikoje pažymima, kad siekiant išsiaiškinti ar sandoris buvo sudarytas dėl apgaulės reikia aiškintis ne vien tik, ieškovo teigimu, jį apgavusios šalies veiksmus, bet ir išanalizuoti šalies, teigiančios, kad buvo apgauta elgesį prieš sutarties sudarymą, sudarant sandorį ir po sutarties sudarymo¹³⁴. Taigi abiejų šalių elgesys vertinamas per protingumo, teisingumo, sąžiningumo principų prizmę. Toks aiškinimas aktyviai taikomas Lietuvos teismų praktikoje. Pavyzdžiui

---

¹²⁷ *ibid.* p. 226

¹²⁸ UNIDROIT. UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts. Rome: UNIDROIT, 2016. [interaktyvus]. <<https://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2016/principles2016-e.pdf>>.

¹²⁹ DRAZDAUSKAS, Stasys. Bendrosios sutarčių teisės vienodinimo įtaka Lietuvos sutarčių teisei. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius. VU: 2008, p. 226

¹³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-640/2006

¹³¹ BARANAUSKAS, E. Et al. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras. 2008, p. 362

¹³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. gegužės 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-329-916/2015

¹³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. gegužės 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-268-421/2016; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-284-701/2017

¹³⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-640/2006

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo byloje, kai ieškovas (draudikas) kreipėsi į teismą siekdamas nuginkčyti draudimo sutartį dėl atsakovo, pateikusių neteisingus, suklastotus duomenis apie gaunamas pajamas, darbovietę, apgaulės. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai atmetė ieškinį teigdami, kad ieškovas, kaip draudimo veiklos profesionalas, prieš sudarydamas draudimo sutartį, privalėjo tinkamai išanalizuoti informaciją, reikalingą draudimo rizikai įvertinti. Visgi kasacinis teismas vertindamas bylos faktines aplinkybes, pažymėjo: jog visų pirma, melagingi duomenys apie draudėjo pajamas ir darbovietę yra esminė informacija, lėmusi sandorio sudarymą bei akcentavo, kad nors ir draudikas turi teisę tikrinti draudėjo pateiktų dokumentų teisingumą, tačiau tai savaime neteikia pagrindo konstatuoti, kad ieškovas netinkamai įvykdė pareigą išanalizuoti informaciją, be to, CK įtvirtinta tiesioginė atsakomybė už informacijos tikrumą draudėjui¹³⁵. Ši LAT formuojama pozicija vertintina teigiamai. Paliekant pirmosios ir apeliacinės instancijos sprendimų baigtis, būtų neteisinga sureikšminti sandorio šalies padėties ir jos rizikingos veiklos, kaip fakto, eliminuojančio teisę gintis sandorių negaliojimo institutu, ypač turint omeny, kad ji yra apgautoji, nukentėjusioji šalis. Be to, kasacinis teismas pažymėjo, jog minėtoje situacijoje asmuo tyčia atliko tokius neteisėtus veiksmus, o jo kaltė atitinkamai įrodyta baudžiamojoje byloje. Taigi faktinių aplinkybių visuma atskleidžia poreikį ir galimybę taikyti CK 1.91 straipsnį.

Pripažinus sandorį negaliojančiu dėl apgaulės, nukentėjusiajam gražinama viskas, kas buvo gauta iki sandorio - taikoma vienašalė restitucija, o tuo pačiu kaltoji šalis turi atlyginti visas turėtas nukentėjusiojo išlaidas bei esant reikalavimui – neturtinę žalą (CK 1.91 straipsnio 2 d. ir 3 d.). Svarbu paminėti, kad priešingai nei minėtu atveju, CK 1.91 straipsnio 7 dalyje dėl apgaulės sudaryto sandorio pripažinimo negaliojančiu faktas negali būti panaudotas prieš sąžiningus trečiuosius asmenis, išskyrus šio kodekso nuostatas (pavyzdžiui, CK 4.96 straipsnio pagrindą). Reglamentavimas reiškia, kad „pagal tokį sandorį, įgytų ir vėliau, iki sandoris pripažįstamas negaliojančiu, perleistų tretiesiems asmenims teisių iš sąžiningų trečiųjų asmenų negalima atimti¹³⁶“. Nors iš pažiūros reglamentavimas gali pasirodyti neteisingas nukentėjusios šalies atžvilgiu, tačiau ši nuostata tiesioginiai atspindi sandorių negaliojimo instituto tikslą – „apsaugoti sąžiningų civilinės apyvartos dalyvių, suinteresuotų sudaryto sandorio padariniu atsiradimu, teisėtus lūkesčius, t. y. pagrįstą tikėjimą, jog sandorio pagrindu atsiradusios teisės ar pareigos

¹³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. gegužės 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-268-421/2016

¹³⁶ MIKELĖNAS V., VILEITA. A., TAMINSKAS A. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Justitia: 2001, p. 205

nebus kvestionuojamos¹³⁷“. Nors sąžiningumas daugeliu atvejų yra preziumuotinas, tačiau tai nugrinčijamoji prezumpcija (CK 4.26 straipsnio 2 dalis), o asmens nesąžiningumą turi įrodyti asmuo, tai teigiantis asmuo, (CPK 178 straipsnis) reikalaujantis grąžinti jam teises. Todėl iš vienos pusės toks reglamentavimas vertintas neigiamai, kadangi nukentėjusiajai šaliai užkraunamas papildoma įrodinėjimo našta, siekiant atgauti turtą, tačiau kita vertus, sąžiningumas yra visų teisinių santykių standartas ir pamatas, tad jo nepagrįstas sumenkinimas ar pašalinimas prieštarautų civilinės teisės stabilumui.

Apibendrinus, galima teigti, jog sandorio negaliojimo pripažinimas dėl apgaulės galimas tik įrodžius reikalingų aplinkybių visumą: suklydimo esmines aplinkybes ar jų neatskleidimą, tyčinį jų nuslėpimą ir ar šiam sandoriui atsirasti įtakos padarė apgavusios šalies veiksmai. Nors pats reguliavimas siekia nukentėjusios šalies interesų apsaugos (pasireiškiančia vienašalia restitucija ir galimybe reikalauti neturtinės žalos, išlaidų atlyginimo), tačiau teismai visapusiškai vertina abiejų šalių padėtis ir elgesio protingumo, teisingumo principų pagalba, kas užtikrina, kad nei viena sandorio šalis nėra iš anksto laikoma teisi. Be to, tiesioginė įstatymo leidėjo įtvirtinta trečiųjų šalių apsauga padeda įgyvendinti civilinės teisės ir sandorių negaliojimo instituto tikslus.

2.4. Sandorių negaliojimas dėl smurto ir realaus grasinimo (ekonominio spaudimo)

CK 1.91 straipsnyje įtvirtinta galimybė ginčyti sandorį ne tik dėl apgaulės, bet ir smurto, ekonominio spaudimo ar realaus grasinimo. Smurto sąvoka nėra tiesiogiai atskleidžiama kodekso nuostatose, tačiau kaip žinome, smurtas apima ir psichologinio pobūdžio veiksmus, todėl reikšminga jį analizuoti kartu su realaus grasinimo (ekonominio spaudimo) pagrindais, išsiaiškinti jų taikymo atvejus ir teismų praktikos sprendimus, pripažįstant sandorius negaliojančiais dėl minėtų pagrindų.

Kaip minėta, smurto sąvoka nėra atskleista įstatyme, tačiau doktrinoje aiškinama, jog smurtas pasireiškia tiesioginiu fiziniu ar psichiniu poveikiu asmeniui, siekiant sudaryti sandorį ir gali būti realizuojamas tokiais veiksmais: mušimu, kankinimu, laisvės suvaržymu, sveikatos sužalojimu, grasinimu nužudyti.¹³⁸ Smurtas, kaip ir kiti nagrinėti

---

¹³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-44/2011

¹³⁸ MIZARAS, V., et al. Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009, p. 360

pagrindai, turi būti realus ir ryškus – toks kurio pasekmė yra iškreipta sandorio valia.¹³⁹ Praktikoje nagrinėjant sandorių negaliojimą dėl smurto teismai vertina aplinkybių visumą. Doktrinoje pažymima, kad teismas aiškindamas ar smurtas gali padaryti įtaką sandorio sudarymui, turi įvertinti tiek smurtautojo, tiek nukentėjusiojo individualias savybes: lytį, amžių, išsimokslinimą, būseną ir kita.¹⁴⁰ Tokią mintį patvirtina teismų praktika - byloje ieškovė siekė sudarytą automobilio pirkimo-pardavimo sutartį pripažinti negaliojančia dėl atsakovo naudojamo fizinio ir psichinio smurto bei grasinimų tokią smurtą panaudoti¹⁴¹. Teismas nustatė šias faktines aplinkybes: sandorio šalių socialinę padėtį, išsiaiškino, kad šalys artimai bendravo, kartu gyveno tiek prieš, tiek po sandorio sudarymo, netgi planavo santuoką. Ieškovė nepateikė jokių realių įrodymų ar aplinkybių, patvirtinančių smurtą, o ieškovės mamos, kaip liudytojos parodymai, buvo vertinti kaip nepatikimi, nes liudytoja paties smurto fakto taip pat nematė. Taigi neįrodžius esminių aplinkybių t.y. smurto realumo ir tikrumo, ieškinys buvo atmestas kaip nepagrįstas. Pažymėtina, kad įprastai ginčijant sandorius dėl smurto tuo pačiu yra įtraukiamas pagrindas ir dėl grasinimo. Tokių glaudų pagrindų vartojimą suponuoja jų pobūdis, kadangi grasinimas yra psichologinio smurto išraiška.

Detaliau nagrinėjant grasinimą įtvirtintą CK 1.91 straipsnyje, svarbu pabrėžti, kad jis taip pat turi būti rimtas ir realus, dėl kurio asmuo prieš savo valią sudaro ginčytiną sandorį. Be to, CK 1.91 straipsnio 4 dalyje įstatymų leidėjas aiškina įtvirtintos realaus grasinimo sampratą, teigdamas, kad grasinimas turi būti nukreiptas prieš sandorio šalį, jos giminaičius, turtą arba reputaciją, kurie duotų pagrindą šaliai manyti, kad žala gali būti padaryta ir šaliai nebelieka jokios kitos protingos alternatyvos, tik sudaryti sandorį. Analizuojant lyginamuoju aspektu pažymėtina, kad Vokietijoje, Prancūzijoje grasinimo realumas ir rimtumas vertinamas pagal subjektyvumo kriterijų ar šalis buvo faktiškai suvaržyta panaudoto grasinimo, tuo tarpu Olandijoje grasinimas analizuojamas objektyviai, žvelgiant, ar buvo toks, kad iš kiekvieno protingo asmens atimtų veiksmų alternatyvą.¹⁴² Lietuvoje nėra tiksliai išsakyta kokie kriterijai yra esminiai, tačiau teisininkas S. Drazdauskas pažymi, kad grasinimo reguliavimas pagrįstas ir atitinka UNIDROIT principų 3.2.6 straipsnio nuostatas, todėl teigtina, kad realumą ir rimtumą reikėtų vertinti objektyviais kriterijais atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes.¹⁴³

¹³⁹ MIKELĖNAS V., VILEITA. A., TAMINSKAS A. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Justitia: 2001, p. 202

¹⁴⁰ ibid. p. 204

¹⁴¹ Kauno apygardos Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-578-273/2012

¹⁴² DRAZDAUSKAS, Stasys. Bendrosios sutarčių teisės vienodinimo įtaka Lietuvos sutarčių teisei. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius. VU: 2008, p. 228

¹⁴³ ibid.

Galima paminėti, kad galima pripažinti sandorį negaliojančiu, tiek kai grasinimu siekiama atlikti teisėtus (pranešti teisėsaugai apie sunkų nusikaltimą), tiek neteisėtus veiksmus (nužudyti, sumušti). Tačiau kai grasinama nerimtai, juokaujant ar remiantis prietarais, tai negali būti laikoma tinkamu pagrindu siekiant nuginkčyti sutartį. Kėtinimai kreiptis į teismą dėl kitai šaliai priklausančių teisių įgyvendinimo, taip pat nelaikytini grasinimais.¹⁴⁴

Vienas iš grasinimo būdų – ekonominis spaudimas, kuriuo siekiama paveikti sandorio šalies valią taip, kad jis sudarytų jam ekonomiškai nenaudingą sandorį. Šiuo atveju įstatymų leidėjas išskiria subjektų padėtis: viena šalis yra ekonomiškai silpnesnė už kitą, kas nulemia jų nevienodą padėtį. Taigi dažniausiai šis pagrindas yra naudojamas tarp verslo subjektų sudarytų sandorių negaliojimui. Teismų praktikoje pripažįstama, kad sandorį galima pripažinti negaliojančiu kaip sudarytą dėl ekonominio spaudimo tik esant tokių sąlygų visumai: „1) kitas asmuo reikalavo sudaryti sutartį; 2) grasino ekonominiiais padariniais, kurių atsiradimas priklausė nuo jo nesąžiningų veiksmų; 3) sandoris sudarytas akivaizdžiai nenaudingomis jį sudariusiam asmeniui sąlygomis; 4) nesant ekonominio spaudimo, sandoris nebūtų sudarytas“¹⁴⁵. Šie aspektai atitinkamai yra vertinami kiekvienos konkrečios bylos atveju individualiai. Pavyzdžiui, byloje buvo ginčijama laidavimo sutartis dėl grasinimo. Teismas išaiškino, kad toks elgesys atitinka verslo įprastą praktiką, o grasinimo padarinių realumas nebuvo įrodytas bei subjektų individualūs požymiai ir elgesys taip pat patvirtino ekonominio spaudimo fakto nebuvimą.

Apibendrinus, galime teigti, jog smurto, grasinimo ir ekonominio spaudimo įrodymui itin svarbus ginčijamų pagrindų realumas ir ryškus. Tik tinkamai įrodžius aplinkybių visumą, šiais pagrindais gali būti nuginkčijami sandoriai. Be to, ekonominio spaudimo atveju būtina įrodyti, kad ekonomiškai silpnesnė šalis buvo priversta sudaryti sandorį jai nepalaikiomis sąlygomis, todėl individualios šalių savybės yra itin reikšmingos.

2.5. Apsimestinių ir tariamųjų sandorių negaliojimo ypatumai

Civilinių teisinių santykių šalys tam ne visada nori atskleisti savo tikruosius ketinimus, todėl sudaro sutartis, kuriose yra išreiškiama jų fiktyvi valia siekiant pridengti

---

¹⁴⁴ MIKELĖNAS V., VILEITA. A., TAMINSKAS A. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Justitia: 2001, p. 202

¹⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-169/2013

tikruosius sandorio ketinimus ar apskritai neketinant sukurti oficialiai sandoryje išreikštų teisinių pasekmių. Daugelyje Europos šalių (Prancūzijoje, Italijoje, Šveicarijoje) teisinėje sistemoje bei *soft law* instrumentuose (PECL, DCFR) šiam reiškiniui apibūdinti yra vartojamas terminas „simuliacija“ ar „simuliaciniai sandoriai.“ Bendrosios teisės tradicijos valstybėse (Anglijoje, Škotijoje) simuliacinių sandoriams sandoriams spręsti yra pasitelkiami kiti teisiniai instrumentai¹⁴⁶. Tuo tarpu nors Lietuvoje tiesiogiai įtvirtinto šio termino nerasime, tačiau tai nereiškia, kad jis nėra pripažįstamas, o iš tiesų tik įtvirtintas kitais terminais: tariamuoju sandoriu – dar kitaip vadinami fiktyviu, kurio sudarymo metu tikraja šalių valia siekiama nesukurti teisinių pasekmių¹⁴⁷ ir apsimestiniu sandoriu, kuriuo pridengiamas kitas sandoris, kurį šalys iš tiesų turėjo omeny.¹⁴⁸ Šie sandoriai patenka po negaliojančių sandorių kategorija. Kaip minėta anksčiau, pozicijos dėl apsimestinių ir tariamųjų sandorių priskirtinumo valios ar turinio trūkumų turintiems sandoriams, yra skirtingos. Pritartume teisininkų nuomonei¹⁴⁹ bei teismų praktikos formuojamai pozicijai¹⁵⁰, kurioje nagrinėjami sandoriai laikomi turinčiais valios ydų, nes autorės nuomone, esminis šių simuliacinių sandorių elementas – vidinė asmenų valia – yra tikslingai iškreipiama ir neatitinka išorinės valios išraiškos.

Lietuvos teismų praktikoje simuliacijos samprata aiškinama per apsimestinius ir tariamuosius sandorius, o jie laikomi bendru sutarties šalių melu trečiųjų asmenų atžvilgiu. Taip pat teigiama, jog melas simuliacijos atveju gali būti skirtingo intensyvumo¹⁵¹. Šiuo atvilgiu reikšminga pažymėti, jog gali kilti klausimas kaip tokiu atveju atskirti simuliacinius sandorius nuo apgaulės. Tai pagrindinis skirtumas yra tas, kad apgaulės metu viena sandorio šalis atlieka veiksmus kitos atžvilgiu, jai nežinat, o tuo simuliacinių sandorių metu abi sutarties šalys suderina savo veiksmus ir juos nukreipia prieš trečiuosius asmenis¹⁵². Visgi siekiant detalesnės simuliacinių sandorių analizės reikšminga išskirti šiuos nagrinėjimo aspektus: aptarti tariamojo ir apsimestinio sandorio skirtumus, simuliacinių sandorių motyvus, išsiaiškinti kuriam susitarimui (slaptajam ar klaidinančiam) suteikiama teisinė galia bei išanalizuoti tretiesiems asmenims kylančias teises pasekmes.

---

¹⁴⁶ DAMBRAUSKAITĖ, Asta. Simuliacijos samprata Europos sutarčių teisėje. Mykolo Romerio Universitetas, 2011, p. 1418

¹⁴⁷ LR CK 1.86 straipsnis.

¹⁴⁸ LR CK 1.87 straipsnis.

¹⁴⁹ MIZARAS, V., et al. Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009, p. 342.

¹⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-109-248/2018

¹⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2019 m. sausio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-30-1075/2019

¹⁵² DAMBRAUSKAITĖ, Asta. Simuliacijos samprata Europos sutarčių teisėje. Mykolo Romerio Universitetas, 2011, p. 1422

Tariamasis sandoris yra fiktyvus, o jo esminis požymis šalių valios simuliacija, „kuria siekiama sudaryti vaizdą, kad šalių sudaryta sutartis, kurios iš tiesų jos sudaryti neketino“.¹⁵³ Šis sandoris įprastai nevykdomas, o įvykdytas sandoris nėra laikomas tariamuju. Pavyzdžiui, sudarius buto dovanojimo sutartį, buvęs savininkas ir toliau naudotųsi butu kaip savininkas. Tuo tarpu apsimestiniu sandoriu šalys slepia tikrąsias siekiamas teises pasekmes. Todėl šiam tikslui pasiekti apsimestinio sandorio atveju dėl to paties dalyko sudaromi du susitarimai: „išorinis, neatspindintis tikrųjų šalių ketinimų, ir kitas – atspindintis tikrąją šalių valią, tačiau neviešinamas“.¹⁵⁴ Nagrinėjant ar sandoris yra tariamasis, turi būti analizuojamas ne tik sutarties tekstas, bet ir šalių tikroji valia, elgesio motyvai ir tikslai, kaip šalys elgėsi po sandorio sudarymo¹⁵⁵. Pripažįstant apsimestinio sandorio faktą, teismas vadovaujasi sutarčių aiškinimo taisyklėmis, taip pat atsivėlgdamas į šalių valią, tikslus bei kitas aplinkybes ir siekia nustatyti ar sudarytas sandoris atitiko vidinę valią šalių, ar priešingai – pridengia ją¹⁵⁶. Galime teigti, jog esminis skirtumas šių simuliacinių sandorių skirtumas – fiktyvių teisinių padarinių, kaip teisės įrankio, naudojimas. Be to, teismų praktikoje nagrinėjant simuliacinius sandorius formalūs reikalavimai nėra itin reikšmingi, nes šiuo atveju pagrindinis, siekiamas šalių tikslas ir tikrieji interesai yra esminis rodiklis ar sandoris gali būti pripažįstamas tariamuju ar apsimestiniu bei jiems taikomi teisiniai padariniai.

Įprastai simuliaciniai sandoriai yra suprantami kaip įrankis, kuriuo asmenys siekia apeiti įstatymą ar išvengti kreditorių reikalavimų. Tačiau doktrinoje pažymima, jog ne visada siekiami neteisėti tikslai ir teigiama, jog galimi „nekaltos“ simuliacijos sandoriai, pavyzdžiui, kai šalys gali sudaro pirkimo-pardavimo sutartį vietoj dovanojimo sutarties, siekdamos išvengti savo dosnumo afišavimo¹⁵⁷. Kyla klausimas ar toks požiūris reiškia, jog esant „doram“ simuliacinių sandorių tikslui jie yra pripažįstami teisėtais? A. Dambrauskaitė pažymi, jog „PECL ir DCFR komentaruose taip pat nurodyta, kad simuliacija pati savaime nėra negaliojimo pagrindas (negaliojimo priežastis), jeigu ja nesiekama apgaulingų tikslų (tačiau jeigu siekiama tokių tikslų – sutartis yra neteisėta)“.¹⁵⁸ Lietuvos teismų praktikoje yra pasitaikę tokių atvejų, kai tariamasis

¹⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. sausio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-9-684/2017

¹⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-260/2013

¹⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. rugsėjo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-418/2008

¹⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. sausio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-26/2011

¹⁵⁷ DAMBRAUSKAITĖ, Asta. Simuliacijos samprata Europos sutarčių teisėje. Mykolo Romerio Universitetas, 2011, p. 1423

¹⁵⁸ ibid. p.

sandoris nėra laikomas priešingas teisei savo tikslų prasme. Toje situacijoje teismas pripažino, kad buto dovanojimo sutartis tarp motinos ir dukros sudaryta bijant, kad dėl būsimu sutuoktinio skolų į nurodytą butą galės būti nukreiptas išieškojimas ir sandorio tikslas buvo nuosavybės teisės išsaugojimas¹⁵⁹. Tačiau tokių bylų yra labai nedaug, nes dažniausiai tiek tariamieji, tiek simuliaciniai sandoriai ginčijami dėl priešišku įstatymams tikslų. Pavyzdžiui, byloje Valstybinė mokesčių inspekcija siekė pripažinti dovanojimo sutartį kaip tariamąjį sandorį teigdami, kad atsakovas su sūnumi sudarydamas dovanojimo sutartį bando išvengti mokestinės nepriemokos išieškojimo į valstybės biudžetą¹⁶⁰. Arba akcininkai bando nuginčyti akcijų dovanojimo sutartis kaip apsimestinį sandorį, argumentuodami, jog dovanojimo sutartimi siekiama išvengti pareigos pasiūlyti akcijas pirmenybės teise įsigyti kitiems akcininkams¹⁶¹. Nors galima būtų teigti, jog tuo atveju, kai sandorio šalių motyvai nėra priešingi įstatymams, vertinant per teisingumo, protingumo principų prizmę toks veiksmų pobūdis galima mažiau pažeidžia saugomus visuomenės interesus, tačiau reikšminga akcentuoti, jog nepaisant „nekaltų“ simuliacinių sandorių motyvų, simuliaciniai sandoriai pripažįstami fiktyviais, nes neatitinka esminio sandorio elemento - tikrosios šalių valios.

Nagrinėti simuliacinių sandorių pavyzdžiai atskleidžia, kad gali būti melagingai susitariama dėl skirtingų sandorio elementų: simuliuoti galima dėl šalių valios ar susitarimo, dėl sandorio rūšies, dėl objekto. Būtina išskirti, jog pasitaiko atveju, kai sudaromas apsimestinis sandoris, kuriuo siekiama paslėpti tikrąją sutarties šalį ir sudaroma sutartis su statytiniu (t.y. apsimestine šalimi). Tokiu atveju kyla klausimas, kam tenka sandorio sudarymo metu kylančios teisės ir pareigos? Kadangi Civilinis kodeksas nereglamentuoja fiktyvios sandorio šalies atveju, teismų praktikoje yra formuojami atitinkami kriterijai kuriais remiantis nustatoma, kuri yra tikroji, o kuri apsimestinė sutarties šalis¹⁶². Teigiama, jog svarbu nustatyti ar apsimestinė šalis iš tiesų ketino įgyti teises ir pareigas, ar tik tik formaliai pasirašė sutartį. Todėl yra nagrinėjama ar tikroji šalis rūpinosi sutarties sudarymu, derėjosi dėl jos sąlygų, atsiskaitė su pardavėju savo lėšomis ir po sandorio sudarymo įgijo ir vykdė pirkėjo teises ir pareigas pagal ginčijamą sandorį (sutarties objektą priėmė, jį valdė, juo naudojo)¹⁶³. Nustačius šias aplinkybes teismas

¹⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-619/2005

¹⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. liepos 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-305-421/2018

¹⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. lapkričio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-465-686/2016

¹⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-486-687/2015

¹⁶³ *ibid.*

konstatuoja, kad fiktyvioji šalis nesiekė sukurti teisių ir pareigų, todėl CK 1.87 straipsnio pagrindu pripažįstama apsimestine.

Kadangi neretai yra pažeidžiami trečiųjų asmenų interesai sudarant apsimestinį ar tariamąjį sandorį, svarbu aptarti ne tik koks sandoris (tikrasis ar simuliuojamas) turi teisinę galią trečiųjų asmenų atžvilgiu, bet ir kokias teises pasekmes jiems sukuria. Reikšminga pažvelgti į šį klausimą lyginamuoju aspektu: Prancūzijos ir Kvebeko teiseje pirmenybė suteikiama slaptiems sandoriams, kuriuose išreikšti tikrieji šalių ketinimai, tačiau pažymima, kad teises ir pareigas ji sukuria tik sutarties šalims, o trečiųjų asmenų atžvilgiu galioja fiktyvus sandoris. Tuo tarpu Vokietijoje yra priešingas reguliavimas - pirmenybė teikiama tikrajai šalių valiai, o ne jos išraiškai bei apsimestinis sandoris negali būti naudojamas prieš trečiąsias šalis. Europos sutarčių teisės vienodinimo instrumentuose taip pat suformuotos nuostatos šiuo klausimu: PECL 6:103 straipsnyje teikiama pirmenybė pirmajam šalių susitarimui, neminint trečiųjų asmenų padėties. Šią PECL nuostatą kartojas Bendrosios pagrindų sistemos projekte DCFR II.–9:201 straipsnio 1 dalis, tačiau 2 dalyje detalizuojama, kad simuliacinis sandoris galioja trečiajai šaliai, kai ji veikdama protingai ir sąžiningai pasiklovė išoriškai išreikštomis teisinėmis pasekmėmis¹⁶⁴.

Tuo tarpu Lietuvoje aptariant siekiant išryškinti simuliacinių sandorių įtaką tretiesiems asmenims yra išskiriamos dvi situacijos: pirma, kai fiktyviu sandoriu pažeidžiamos trečiųjų asmenų teisės ir šie jas gindami, gali panaudoti apsimesimo faktą prieš sutarties šalį (CK 1.87 straipsnio 2 dalis) ir, antra, kai tretieji asmenys sąžiningai įgijo teises apsimestinio sandorio pagrindu (CK 1.87 straipsnio 3 dalis)¹⁶⁵. Pirmuoju atveju, apsimestinė sutartis galėtų būti nuginkijama bendraturčio reikalavimu, siekiant mainų sutartį pripažinti apsimestine, kuria pridengiama turto pirkimo-pardavimo sutartis ir tikslas - apeiti bendraturčio pirmumo teisę¹⁶⁶. Antrąjį atvejį galima iliustruoti, pavyzdžiu, kai sąžiningas tretysis asmuo įsigyja nekilnojamus daiktus, kurie pagal fiktyvų sandorį registruoti registre. Šioje situacijoje nėra galimybės nuginkčyti nekilnojamo daikto pirkimo-pardavimo sutarties, nes priešingu atveju pažeistume sąžiningos trečiosios šalies interesus dėl neteisėtų kitų asmenų veiksmų, kas taip prieštarautų CK 1.5 straipsnio nuostatai¹⁶⁷. Taip pat teismų praktikoje aiškinant trečiųjų asmenų padėtį CK 1.87

¹⁶⁴ DAMBRAUSKAITĖ, Asta. Simuliacijos samprata Europos sutarčių teisėje. Mykolo Romerio Universitetas, 2011, p. 1434

¹⁶⁵ AMBRASIENĖ, D., et al. Lyginamoji sutarčių teisė: Lietuva Europiniame kontekste. Vilnius: Justitia, 2013., p. 266

¹⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-77-421/2017

¹⁶⁷ MIKELĖNAS V., VILEITA. A., TAMINSKAS A. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Justitia: 2001, p. 195.

straipsnio pagrindu akcentuojama, kad „būtina nustatyti, ar sąžiningi tretieji asmenys, kurie, pasikliaudami simuliacinio sandorio galiojimu, apsimestinio sandorio pagrindu įgijo naudą, t. y. įgijo tam tikrų teisių, kas nulemtų jų teisėtą interesą išlaikyti šias apsimestinio sandorio pagrindu įgytas teises galiojančias“.¹⁶⁸

Apibendrinant galime teigti, jog simuliacinių sandorių reglamentavimas Lietuvoje atitinka *soft law* instrumentuose suformuotą praktiką. Akcentuotina, kad apsimestinio sandorio motyvai nėra savaiminis pagrindas pripažinti sutartį teisėta ir galiojančia, kadangi turi būti atsižvelgta į sandorio šalių tikrąją valią bei trečiųjų asmenų padėtį. Be to, tretiesiems asmenims kylančios teisinės pasekmės taikomos atsižvelgiant į jų padėtį: sąžiningumą bei kilusią naudą arba pažeistus interesus. Toks reglamentavimas atitinka protingumo, teisingumo reikalavimus bei užtikrina, kad neigiamų padarinių rizika teks neteisėtus veiksmus atlikusioms šalims. Taip pat siekiant teisinio aiškumo, būtų reikšminga papildyti CK įtraukiant normą dėl apsimestinio sandorio sudaryto su netikrąja šalimi.

---

¹⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2019 m. sausio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-30-1075/2019

3. SANDORIŲ, PRIPAŽINTŲ NEGALIOJANČIAIS DĖL VALIOS TRŪKUMŲ, TEISINĖS PASEKMĖ

3.1. Bendrieji sandorių negaliojimo dėl valios trūkumų padariniai

Kaip minėta, sandorį pripažinus negaliojančiu, jis nebetenka teisinės galios ir paprastai laikomas negaliojančiu *ab initio* (nuo jo sudarymo momento) pagal CK 1.95 straipsnį¹⁶⁹. Toks sandoris ne tik nebegali sukelti teisinių pasekmių ateityje, tačiau bet turi būti atkurta tokia teisinė padėtis, kuri buvo iki sandorio sudarymo (*status quo ante*). Tais atvejais, kai sutartis nebuvo vykdyta, ji nesukelia papildomų padėties atstatymo teisinių klausimų pripažinus ją negaliojančia¹⁷⁰. Visgi įprastai nuginčyjus sandorį, šalys jau būna atlikusios tam tikrus sutartinius veiksmus, todėl *status quo ante* teisinės padėties atkūrimas tampa sudėtingesnis. Šiam tikslui pasiekti pasitelkiamas restitucijos mechanizmas, doktrinoje apibūdinamas kaip priemonė, kurią vykdant atkuriamas neteisėto sandorio sugriauta šalių teisinės padėties pusiausvyrą¹⁷¹. CK 6.145-6.153 straipsniuose įtvirtinta restitucija kaip civilinių teisių gynimo būdas, kai šaliai gražinama tai ką ji perdavusi kitai šaliai, o iš nepagrįstai įgijusios šalies išieškoma tai, ką ši gavusi¹⁷². Kadangi restitucija yra prievolių teisės institutas, ji taikoma tarp šalių esant prievoliniams teisiniams santykiams, o kai jų nėra – daiktas gali būti išreikalautas pareiškus vindikacinį ieškinį¹⁷³. Visgi doktrinoje pažymima, kad Lietuvos teisėje restitucijos institutas yra organiškasis, susijęs ne tik su prievoliniiais, bet ir daiktinių teisių institutais (vindikacija, nepagrįstas praturtėjimas, nuostolių atlyginimas)¹⁷⁴.

Negaliojančių sandorių turinės pasekmės gali būti skirstomos pagal restitucijos rūšis: 1. dvišalė restitucija – kai atkuriamas abiejų sandorio šalių turinė padėtis. Ji taikoma

¹⁶⁹ Svarbu pažymėti, kad 1.95 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta galimybė sandorius pripažinti negaliojančiais *ex nunc* (nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo), kai negaliojimas *ab initio* negalimas. Teisininkai pažymi, kad toks sprendimas turi būti taikomas, kai pripažinimas *ab initio* prieštarautų logikai, ekonominei tikrovei, protingumui, teisingumui bei kitiems teisės principams. Tokios situacijos pavyzdys – daikto nuomos sutartis. // MIZARAS, V., et al. Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009, p. 365.

¹⁷⁰ MIKELĖNAS V., VILEITA. A., TAMINSKAS A. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Justitia: 2001, p. 183.

¹⁷¹ DAMBRAUSKAITĖ, Asta. Monografija. Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės. Justitia: 2009, p. 127.

¹⁷² MIKELĖNAS, V. et. al. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. Vilnius Justitia, 2003, p. 185.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-289/2013.

¹⁷³ MIZARAS, V., et al. Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009, p. 367.

¹⁷⁴ DAMBRAUSKAITĖ, Asta. Monografija. Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės. Justitia: 2009, p. 138.

sandorius pripažintus negaliojančiais dėl šių pagrindų: tariamajam sandoriui (CK 1.86 straipsnis 2 dalis), savo veiksmų reikšmės negalėjusio suprasti fizinio asmens sandoriui (CK 1.89 straipsnis 2 dalis), dėl suklydimo sudarytam sandoriui (CK 1.90 straipsnis), įgaliojimus viršijusio atstovo sudarytam sandoriui (CK 1.92 straipsnis)¹⁷⁵ bei kitiems, ne dėl valios trūkumų, pripažintiems negaliojančiais sandoriams¹⁷⁶; 2. Vienašalė restitucija – kai atkurama vienos sandorio šalies turtinė padėtis. Ji taikoma sandorius pripažintus negaliojančiais dėl šių pagrindų: dėl apgaulės, smurto, realaus grasinimo, ekonominio spaudimo, šalies piktavališko susitarimo su antrąja šalimi, susiklosčiusių sunkių aplinkybių (CK 1.91 straipsnis)¹⁷⁷. Šiuo pagrindu tikslingai nustatomas vienašalis teisinės padėties atstatymas nukentėjusios šalies atžvilgiu, siekiant teisinio teisingumo. Teismų praktikoje pažymima „taikant vienašalę restituciją siekiama piktavališkai veikusiam nesąžiningam asmeniui apriboti galimybę turėti bet kokios naudos iš jo tokio pobūdžio veiksmų. Iš jo turi būti paimta visa, kas jam perduota pagal įvykdytą ir negaliojančiu pripažintą sandorį“;¹⁷⁸ 3. Restitucija netaikoma – abiejų sandorio šalių turtinė padėtis nėra atkurama, remiantis sutarties pobūdžiu ypatumais (nuomos teisiniuose santykiuose) bei geros moralės ir viešosios tvarkos taisyklių¹⁷⁹. Be to, CK 6.145 straipsnyje nustatyta, kad išimtiniais atvejais teismas gali netaikyti restitucijos, jeigu dėl jos taikymo vienos iš šalių padėtis nepagrįstai ir nesąžiningai pablogėtų, o kitos atitinkamai pagerėtų.

Būtina paminėti, kad restitucija nėra vienintelė galima sandorių negaliojimo pasekmė, nes pripažįstami ir papildomi padariniai: nukentėjusios šalies išlaidų, turto ar sužalojimo (tiesioginių nuostolių) atlyginimas ir neturtinės žalos atlyginimas¹⁸⁰. CK 1.91 straipsnio pagrindu ši minėtų padarinių rizika tenka kaltajai sandorio šaliai. Neturtinės žalos dydis nustatomas pagal į 6.250 straipsnio nuostatas, vertinant kilusius padarinius, šalies kaltę, finansinę padėtį bei kitas reikšmingas aplinkybes ir teisės principų kriterijus¹⁸¹.

Iš esmės galime teigti, kad restitucija yra pagrindinė teisinė pasekmė, pripažinus sandorius negaliojančiais, todėl restitucija yra itin reikšmingas mechanizmas. Siekiant nustatyti restitucijos efektyvumą, kitoje dalyje nagrinėsime jos universalumą.

¹⁷⁵ MIZARAS, V., et al. Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009, p. 366-367.

¹⁷⁶ Kiti pagrindai, kuriems taikoma dvišalė restitucija įtvirtinti CK 1.80 straipsnio 1 dalyje, 1.81 straipsnio 3 dalyje, 1.82 straipsnio 4 dalyje, CK 1.84 straipsnio 3 dalyje, CK 1.85 straipsnio 2 dalyje, CK 1.88 straipsnio 2 dalyje, CK 1.93 straipsnio 5 dalyje.

¹⁷⁷ Taip pat vienašalė restitucija gali būti taikoma CK 1.81 straipsnio 3 dalies pagrindu.

¹⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-22/2011.

¹⁷⁹ MIZARAS, V., et al. Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009, p. 367.

¹⁸⁰ MIZARAS, V., et al. Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009, p. 368-369.

¹⁸¹ MIKELĖNAS V., VILEITA. A., TAMINSKAS A. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Justitia: 2001, p. 202.

3.2. Restitucijos taikymo ypatumai sumokant ekvivalentą pinigais

Remiantis CK 6.146 straipsniu restitucija galima dviem būdais: natūra, o kai tai neįmanoma – sumokant ekvivalentą pinigais. Akcentuotina, kad PECL 4:115 bei 15:104 straipsniuose¹⁸² taip pat nurodyta, kad kiekviena šalis gali reikalauti grąžinti ką yra gavusi pagal sutartį, jeigu atitinkamai grąžins pati ką yra gavusi, o restitucijos negalimumo atveju natūra, ji turi būti įgyvendinama sumokant pagrįstą pinigų sumą. UNIDROIT 3.2.15 straipsnyje iš esmės atkartojama ta pati esmė¹⁸³. Galime teigti, jog Lietuvoje įtvirtinta samprata atitinka tarptautinius standartus. Tačiau iš pažiūros aiški restitucijos formuluotė ir jos siekiamas tikslas grąžinti asmenis į buvusią padėtį, instituto praktinis taikymas kelia daug skirtingų klausimų. Pavyzdžiui, normoje atskleidžiama, jog restitucijai natūra turėtų būti taikoma pirmenybė. Lietuvos teismų praktikoje taip pat laikomasi šios pozicijos: „jeigu byloje nustatytų reikšmingų faktinių aplinkybių visuma sudaro pagrindą spręsti, kad *status quo ante* padėtis bus atkurta, taikant restituciją natūra, tai tokiam restitucijos taikymo būdai teiktina pirmenybė. Tačiau jeigu tokių aplinkybių nenustatoma, turi būti sprendžiama dėl alternatyvaus – sumokant ekvivalentą pinigais – restitucijos taikymo būdo“.¹⁸⁴ Tokia pozicija verčia užduoti klausimus: ar restitucijos natūra įgyvendinimo negalimumas nepažeidžia asmenų teisių? Kokiais atvejais atvejais kyla būtinumas taikyti piniginę kompensaciją, o nusprendus ją taikyti kokia metodika yra apskaičiuojamas piniginis ekvivalentas?

Dokrinoje pažymima, kad restitucijos natūros negalimumą gali lemti faktas, kad grąžintas daiktas jau yra tapęs sąžiningo trečiojo asmens nuosavybe. Tokiu atveju sąžiningas įgijėjas neužkerta kelio sandorio negaliojimo pripažinimui ir restitucijos taikymui: viena sandorio šalis (pirkėjas) gali grąžinti daikto vertę, o kita (pardavėjas) – gautą kainą ir taip yra kompensuojama abiejų šalių padėtis¹⁸⁵. Tačiau ar toks, restitucijos keitimas, atsižvelgiant į trečiosios šalies padėtį nepažeidžia nukentėjusios šalies interesų bei teisių? Tokios abejonės buvo iškeltos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje¹⁸⁶. Byloje dovanojimo sutartis buvo pripažinta negaliojančia CK 1.89 straipsnio pagrindu ir teismas išimtinė teise pakeitė restitucijos būdą natūra pinigine kompensacija. Ieškovė pareikšdama nepasitenkimą teigė, jog teismai, pakeisdami restitucijos būdą, pažeidė teisę

¹⁸² Principles of European Contract Law. [interaktyvus]. <https://www.trans-lex.org/400200/_/pecl/>

¹⁸³ UNIDROIT Principles of International Commercial Contract. Rome: UNIDROIT, 2016;

¹⁸⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-124-706/2015.

¹⁸⁵ *ibid.*, p. 198.

¹⁸⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2019 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-111-684/2019

į teisingumą ir pakankamą gyvenimo lygį bei socialinę apsaugą. Kasacinis teismas į šiuos argumentus nuginčyjo pasisakydamas, kad asmens negalėjimas suprasti savo veiksmų reikšmės ir jų valdyti, yra reikšminga sprendžiant dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu CK 1.89 straipsnio 1 dalies pagrindu, tačiau nedaro įtakos šiuo pagrindu pripažinto negaliojančiu sandorio padariniams – restitucijos taikymui. Atsižvelgdamas į tai, kad ieškovė turi kitą kitą gyvenamąją vietą ir tai nėra vienintelis ieškovės nekilnojamasis turtas pažymėjo, kad taikoma restitucija ekvivalentu nepažeidžia ieškovės teisių. Be to, viena esminių tokio sprendimo aplinkybių buvo, jog dovanotas byloje ginčytas turtas, atsakovo įkeistas kreditoriui kaip užtikrinimo priemonė. Tad šiuo pagrindu teismas gindamas trečiosios sąžiningos šalies interesus bei įvertindamas ieškovo padėtį, priėmė teisės principus atitinkantį ir geriausią, visapusiškai šalių padėtį atstatantį sprendimą, pasitelkęs restituciją pinigine kompensacija.

Taip pat piniginis restitucijos pobūdis gali būti taikomas kai daiktas yra prarandamas, sugadinamas arba sunaudotas. Šiuo aspektu reikšminga išskirti, jog daikto praradimas gali būti nulemtas nenugalimos jėgos, tačiau remiantis CK 6.148 straipsnio 2 dalyje nuostata, jeigu skolininkas yra kaltas arba nesąžiningas jis privalo grąžinti turto vertę. Toje pačioje straipsnio dalyje pažymima, kad nuo pareigos mokėti kompensaciją skolininkas gali būti atleidžiamas jei įrodytų, jog turtas būtų sunaikintas net tuo atveju, jeigu jį būtų valdęs kreditorius.

Logine prasme, restitucijos negalimumą sąlygoja daikto praradimas, sunaudojimas dėl tam tikrų aplinkybių. Tačiau restitucija natūra netaikoma ir tuo atveju, kai šalims ji nepriimtina dėl sutarties dalyko pasikeitimo ir jeigu toks atlyginimas neprieštarauja protingumo, sąžiningumo ir teisingumo kriterijams. Taigi iš esmės dar vienas pagrindas taikyti restituciją piniginiu ekvivalentu – daikto būklės pasikeitimas. Šią teisinę situaciją galime iliustruoti teismų praktikoje kilusiu ginču, kurioje buvo ginčijama transporto priemonės pirkimo-pardavimo sutartis. Byloje buvo nustatyta, jog ginčytinas automobilis buvo atsakovo eksploatuojamas ilgą laiką, per kurį sumažėjo automobilio vertė. Todėl teismas pasisakė, kad „restitucijos taikymas natūra neatitiktų restitucijos tikslų, o bankrutuojančios įmonės ir jos kreditorių interesų bei reikštų nepagrįstą praturtėjimą vienai iš pripažinto negaliojančiu sandorio šalių, nes ieškovui būtų grąžintas daug (apytiksliai tris kartus) mažesnės vertės automobilis, nei ginčo sandorio sudarymo metu“.¹⁸⁷ Taigi teismas svarstydamas ar taikyti restituciją natūra ar ne turi, tinkamai įvertinti nagrinėjamo daikto būklę bei savininko padėtį. Restitucija neturėtų būti taikoma

---

¹⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-124-706/2015.

formaliai, priešingai – ji turėtų būti vertinama kiekvienu individualiu atveju reikšmingų bylos aplinkybių kontekste¹⁸⁸.

Piniginio ekvivalento apskaičiavimo dydis taip pat reikšmingas jo taikymui. CK 6.147 straipsnyje teigiama, jog jis apskaičiuojamas taikant kainas, galiojančias tuo metu, kai skolininkas gavo tai, ką jis privalo grąžinti. A. Dambrauskaitė tokią formuluotę kritikuoja teigdama, jog normolios rinkos sąlygomis kaina nėra tinkamas rodiklis šiam institutui reguliuoti, tad labiau tikėtina, kad įstatymų leidėjas turi omeny daikto vertę, o ne kainą¹⁸⁹. Tokią poziciją patvirtina minėta kasacinio teismo byla dėl automobilio vertės sumažėjimo per tam tikrą laiką¹⁹⁰. Taip pat kitoje byloje dėl pinigų nuvertėjimo, kurioje ieškovas ginčijo 21 000 rublių dydžio pajų. Teismas pažymėjo, kad „1988 m. vieno rublio vertė ir jo pagrindu sukurto turto vertė yra netapati 1992 m. vieno rublio vertei ir jo pagrindu sukurto turto vertei“, todėl pripažino, kad „ieškovas turėtų turėti teisę susigrąžinti iš bendrijos pajų, kurio vertė turėtų būti nustatoma, indeksuojant vertę, kuri buvo pinigų perdavimo bendrijai metu“.¹⁹¹ Taigi teismų praktika patvirtina, jog praktikoje taikoma restitucija piniginiu ekvivalentu atsižvelgus į daikto vertę, o ne kainą jo įsigyjimo metu bei kitas reikšmingas aplinkybes.

Apibendrinant galime teigti, jog patį restitucijos natūra negalimumą sąlygoja daikto praradimas, daikto būklės suprastėjimas ar trečiųjų sąžiningų asmenų apsauga. Teismai taikydami restituciją piniginiu ekvivalentu, kaskart atsižvelgia į faktines bylos aplinkybes bei prarasto daikto vertę, siekdamas visapusiško šalių teisių ir interesų užtikrinimo. Autorės nuomone, restitucijos mechanizmo lankstumas ir galimybė jį taikyti piniginiu ekvivalentu leidžia teismams tinkamai ir teisingai atkurti šalių padėtį, kai restitucija natūra negalima.

3.3. Restitucijos ir vindikacijos ypatumai

Nustatėme, jog restitucija yra pagrindinė teisinė pasekmė pripažinus sandorį negaliojančiu. CK 1.80 straipsnio 3 dalyje nuostata nukreipia į šeštąją knygos normas, kas akcentuoja restitucijos yra prievolinių teisės instituto prigimtį. Nes kaip minėta anksčiau, reikalavimą taikyti restituciją gali pareikšti tik prievolinių teisinių santykių šalys, o kai jų nesieja toks santykis – taikoma vindikacija. Būtina atkreipti dėmesį, kad CK 1.80

---

¹⁸⁸ Ibid.

¹⁸⁹ DAMBRAUSKAITĖ, Asta. Monografija. Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės. Justitia: 2009, p. 208.

¹⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-124-706/2015.

¹⁹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. gegužės 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-575/2001.

straipsnio 4 dalyje numatyta, kad „turtas, buvęs pripažinto negaliojančiu sandorio dalyku, negali būti išreikalautas iš jį sąžiningai įgijusio trečiojo asmens, išskyrus šio kodekso 4.96 straipsnio 1, 2 ir 3 dalyse numatytus atvejus“¹⁹². Lingvistinis normos aiškinimas suponuoja, jog „išreikalavimas“ bei nukreipimas į ketvirtos knygos nuostatas siejamas su daiktinių teisių institutu – vindikacija. Taigi galime teigti, jog iš tiesų vindikacinis reikalavimas yra ir gali būti derinamas su prievoliniu teisiniu reikalavimu, sandorių pripažinimo negaliojančiais bylose.¹⁹³

Šiuo aspektu, svarbu išskirti, kad pripažinus sandorį negaliojančiu CK 1.80 straipsnio 4 dalies pagrindu nukreipiant į ketvirtosios knygos normas restitucijos taikyme susiduriama su sąžiningo įgijėjo sąvoka. Pagal CK 4.95 straipsnį vindikacija gali būti reikalaujama tik iš neteisėto valdytojo. Reiškiant vindikacinį ieškinį, pirmiausia reikėtų nustatyti, kad šalių nesieja prievoliniai santykiai, o tuomet paneigti valdymo teisėtumo prezumpciją bei sąžiningumą. Reikšminga V. Mikelėno išsakyta pozicija, kad neteisėtu valdytoju asmuo gali būti pripažįstamas ne tik jeigu daiktą pavogė, pasisavimo, nes užtenka fakto, kad asmuo įsigijo daiktą iš neturinčio teisės jį parduoti. Ir toks valdytojo neteisėtumo faktas tuomet nebepriklauso nuo jo kaltės¹⁹⁴. Be to, šiuo su valdytojo neteisėtumo ir sandorio negaliojimo nustatymo faktu, reikšminga pažymėti, jog susiklosto „sandorių grandinės“ (kai yra ne vienas, o keli sandoriai sudaryti vienas po kito dėl to paties daikto perleidimo). Tuomet kyla klausimas – reikia nuginčyti vieną ar visus sandorius, siekiant pripažinti valdytojo neteisėtumą? Teismų praktika šiuo klausimu kuri laiką buvo ne vienoda, tačiau pritartume LAT suformuotai praktikai, pagal kurią nereikia ginčyti sutarčių atskirai ir užtenka konstatuoti, kad pradinis savininkas daiktą perleido neteisėtai. Toks argumentavimas aiškinamas remiantis principu, kad iš neteisėtumo negali kilti teisė ir sandorio pripažinimas negaliojančiu *ab initio* reiškia, kad jis negalėjo sukelti teisinių pasekmių, todėl vadovaujantis *nemo dat quod non habet* (draudžiama perduoti daugiau teisių, negu pats turi) principu negali būti perleidžiama ir vėlesniais sandoriais.¹⁹⁵

Be to, reikšminga pažymėti, kad teismų praktikoje yra įvardinami visi reikšmingi kriterijai, kuriuos ieškovas privalo įrodyti siekiant pripažinti vindikacinį reikalavimą sudarančias aplinkybes: „1) ieškovas turėjo ir turi nuosavybės (valdymo) teisę į daiktą ieškinio pareiškimo momentu ir iki daiktą neteisėtai užvaldant atsakovui, iš kurio reikalaujama grąžinti daiktą; 2) savininkas daikto valdymo teisę prarado be savo valios;

¹⁹² LR 1.80 straipsnio 4 dalis.

¹⁹³ DAMBRAUSKAITĖ, Asta. Monografija. Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės. Justitia: 2009, p. 261

¹⁹⁴ MIKELĖNAS, Valentinas. Vindikacija ir jos taikymas. Justitia. 2005, Nr. 1 (55), p. 4.

¹⁹⁵ DAMBRAUSKAITĖ, Asta. Monografija. Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės. Justitia: 2009, p. 274 // Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. birželio 20 d. nutartis Nr. 3K-3-723/2001.

3) daiktą valdo atsakovas; 4) daiktą atsakovas valdo neteisėtai; 6) daiktas yra natūra; 7) bylos šalių nesiejo ir nesieja prievoliniai santykiai“.¹⁹⁶

Taigi, nustačius, kad sandoris yra galiojantis, teigtina, kad tretysis asmuo yra teisėtas valdytojas, o kartu ir savininkas, tačiau kai sandoris pripažįstamas negaliojančiu, tai valdytojas pagrįstai gali būti laikomas neteisėtu valdytoju. Tuomet kai valdymo faktas pripažįstamas neteisėtu, įgijėjo sąžiningumas arba nesąžiningumas lemia galimybę išsireikalauti daiktą.¹⁹⁷ Todėl teigtina, kad turto įsigijimo pagrindas yra itin svabus aspektas, nulemiantis tolimesnę galimybę ginčyti daikto likimą. O įstatyme įtvirtintas sąžiningumo kriterijus trečiųjų asmenų atžvilgiu atspindi jų interesų apsaugos siekį.

---

¹⁹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. gruodžio 21 d. nutartis Nr. e3K-3-460-690/2017.

¹⁹⁷ DAMBRAUSKAITĖ, Asta. Monografija. Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės. Justitia: 2009, p. 275

IŠVADOS

1. Lietuvos teisės aktuose tiesiogiai nėra atskleidžiama sandorių negaliojimo samprata. Tačiau sistemiškai aiškinant teisės doktrinos ir teismų praktikos pozicijas, galima daryti išvadą, jog sandorių negaliojimas suprantamas kaip veiksmingas civilinių teisių gynimo būdas. Instituto reikšmė yra pabrėžiama per jo įgyvendinimą ir tikslus. Jis siejamas su nukentėjusių sandorio šalių interesų apsauga, civilinių teisinių santykių teisėtumo, teisingumo, sąžiningumo bei kitų teisės principų įgyvendinimu bei civilinių teisinių santykių stabilumo užtikrinimu ir atkūrimu;
2. Sudarant sandorius tikriesiems šalių ketinimams yra suteikiama išskirtinė reikšmė. Ginčijant sandorio negaliojimą dėl bet kurio valios ydos pagrindo, būtina išsiaiškinti tikrąją, vidinę asmens valią, subjektyvių ir objektyvių aplinkybių kontekste. Ypatinę teisinę ir praktinę reikšmę atlieka teismai formuodami precedentus, kadangi įstatymų leidėjas negali sureglamentuoti visų įmanomų sandorio negaliojimo atvejų susijusių su asmens valios ydomis.
  - a) Nepaisant sudėtingo retrospektyvaus testatoriaus tikrosios valios vertinimo, teismo ekspertizės, kaip esminio įrodymo, sureikšminimas nenagrinėjant jos kitų aplinkybių kontekste, vertinamas kaip netinkamas ir prieštaraujantis šalių interesams bei teisinės tikrovės atkūrimo galimybei;
  - b) Galimybė ginčyti sandorius dėl esminės klaidos, buvusios sandorio sudarymo metu, užtikrina civilinių teisinių santykių stabilumą bei sumažina tikimybę piktnaudžiauti savo teisėmis;
  - c) Siekiant teisinio aiškumo, būtų tikslinga įtvirtinti apsimestinio sandorio sudaryto su netikrąja šalimi reguliavimą, nes dabartinis patikėtas teismų praktikai; tretiesiems asmenims kylančios teisinės pasekmės apsimestinių sandorių atveju vertinamos pagal jų sąžiningumą bei jų interesų pažeidimo faktą arba naudos buvimą. Įtvirtintas reglamentavimas vertinamas kaip atitinkantis protingumo, teisingumo reikalavimus bei trečiųjų asmenų interesų apsaugą.
3. Restitucija vertintina kaip efektyvus mechanizmas, kurio „lankstumas“ ir galimybė taikyti piniginio ekvivalento alternatyvą, kai restitucija natūra negalima, užtikrina galimybę teismams tinkamai ir teisingai atkurti šalių padėtį. CK 6.147 straipsnio normą, kurioje nurodoma, ekvivalento apskaičiuovimas taikant kainas, galiojančias skolininko turto įgijimo metu, turėtų būti perfomuluot vietoj „kainos“

pakeičiant terminą į „turto vertės“, nes tokia formuluotė atitinktų rinkos sąlygas bei realų teismų praktikos šios normos aiškinimą ir taikymą.

SANTRAUKA

Sutarties laisvės principas užtikrina šalių galimybę laisva valia sukurti, pakeisti ar panaikinti civilinius teisinius santykius. Dėl tam tikrų vidinių ar išorinių veiksnių, susidaro situacijos, kai sandorio sudarymo metu asmens valios išraiška yra iškreipiama, todėl sudaromi nepalankūs, tikrųjų šalių ketinimų neatitinkantys sandoriai. Esant tokiai teisinei situacijai, reikšmingas civilinės teisės institutas - sandorių negaliojimas dėl valios trūkumų, kuris yra šio darbo nagrinėjimo objektas. Magistro darbe nustatoma instituto reikšmė ir vieta Lietuvos teisinėje sistemoje. Analizuojami savarankiški sandorių negaliojimo dėl valios trūkumų pagrindai, pateikiant detalią Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos analizę, skirtingų Europos valstybių reglamentavimo palyginimą daromos išvados dėl galimų reglamentavimo tobulimų. Vertinamas teisinių pasekmių (restitucijos) efektyvumas sandorio šalių bei trečiųjų asmenų padėties atkūrimo atžvilgiu.

SUMMARY

The freedom of contract is a legal principle which guarantees that parties are able to establish, change or eliminate contracts without restrictions of will. Nonetheless, the true intentions of a person's will might be influenced by external or internal factors leading to commit the contract which does not reflect the real intentions of a contract party. In such cases the importance of invalidity of transactions of will is crucial. For this reason, this thesis object is the invalidity of the transactions with flaw in will. The master's thesis reveals the importance of invalidity of transactions in Lithuania. The basics of transactions related to the will or expression of the will invalidity are revealed by evaluation of Supreme Court of Lithuania decisions. Comparison of regulation in different European countries leads to conclusions on possible regulatory improvements. Also, the effectiveness of restitution, as the general and main consequence of invalidity of the transaction, is analyzed towards the contract parties and third persons.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Norminiai teisės aktai

Tarptautiniai ir Europos Sąjungos teisės aktai

1. UNIDROIT Principles of International Commercial Contract. Rome: UNIDROIT, 2016. [interaktyvus; žiūrėta 2019 m. kovo 23 d.]. *Prieiga internetu*: <<https://www.unidroit.org/instruments/commercial-contracts/unidroit-principles-2016>>
2. The Principles of European Contract Law, 2002. [interaktyvus; žiūrėta 2019 m. kovo 23 d.]. *Prieiga internetu*: <https://www.trans-lex.org/400200/_/pecl/>
3. Draft Common Frame of Reference. [interaktyvus; žiūrėta 2019 m. kovo 23 d.]. *Prieiga internetu*: <https://www.trans-lex.org/400725/_/outline-edition>.

Užsienio valstybių Civiliniai kodeksai

4. Kvebeko Civilinis kodeksas. [interaktyvus; žiūrėta 2019 m. kovo 23 d.]. *Prieiga per internetą*: <<http://legisquebec.gouv.qc.ca/en/ShowDoc/cs/CCQ-1991#se:1416>>.
5. Vokietijos Civilinis kodeksas. [interaktyvus; žiūrėta 2019 m. kovo 23 d.]. *Prieiga per internetą*: <<http://www.fd.ulisboa.pt/wp-content/uploads/2014/12/Codigo-Civil-Alemao-BGB-German-Civil-Code-BGB-english-version.pdf>>
6. Nyderlandų Karalystės Civilinis kodeksas. [interaktyvus; žiūrėta 2019 m. kovo 23 d.]. *Prieiga per internetą*: <<http://www.dutchcivillaw.com/legislation/dctitle33022.htm>>.
7. Prancūzijos Civilinis kodeksas. [interaktyvus; žiūrėta 2019 m. kovo 23 d.]. *Prieiga per internetą*: <https://www.trans-lex.org/601101/_/french-civil-code-2016/>

Lietuvos teisės aktai

8. 1964 m. liepos 7 d. Lietuvos Socialistinės Respublikos Civilinis kodeksas. *LTSR įstatymų sąvadas, 1964*.
9. 1992 m. spalio 25 d. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014*.

10. 2000 m. liepos 18 d. Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262
11. 1996 m. spalio 3 d. Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996-10-23, Nr. 102-2317

Specialioji literatūra

1. AMBRASIENĖ, D., et al. Lyginamoji sutarčių teisė: Lietuva Europiniame kontekste. Vilnius: Justitia, 2013.
2. BARANAUSKAS, E. et al. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras. 2008.
3. DAMBRAUSKAITĖ, A. et, al. Sandorių institutas civilinėje teisėje. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų. Mokslo studija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013
4. DAMBRAUSKAITĖ, Asta. Simuliacijos samprata Europos sutarčių teisėje. Mykolo Romerio Universitetas, 2011.
5. DAMBRAUSKAITĖ, Asta. Monografija. Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės. Justitia: 2009.
6. DRAZDAUSKAS, Stasys. Bendrosios sutarčių teisės vienodinimo įtaka Lietuvos sutarčių teisei. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius. VU: 2008.
7. JONAITIS, Marius. Romėnų privatinė teisė. Mykolo Romerio universitetas. Vilnius. 2014.
8. KIRŠIENĖ J. et al. Civilinė teisė: Bendroji dalis. Vilnius: Lietuvos universiteto Leidybos centras, 2004. T.1.
9. MAJŪTĖ, Vaidota. Asmens veiksnio nustatymo problemos notarinėje praktikoje. Straipsnis. Notariatas Nr. 7, 2009.
10. MIKELĖNAS, Valentinas. Sutarčių teisė: Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija. Vilnius: Justitia, 1996.
11. MIKELĖNAS V., VILEITA. A., TAMINSKAS A. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Justitia: 2001.
12. MIKELĖNAS, Valentinas. Vindikacija ir jos taikymas. Justitia. 2005, Nr. 1 (55).
13. MIKELĖNAS, Valentinas. Sandorių negaliojimo instituto taikymas teismų praktikoje. Nr. 4 (62). Justitia: 2006.

14. MIZARAS, V., et al. Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009.
15. NEKROŠIUS, Vytautas. Notaro vaidmuo postmodernioje visuomenėje. Straipsnis. Notariatas. Lietuvos Notarų rūmai. Nr. 2. 2007.
16. PAKALNIŠKIS, V. et al., Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų. Mokslo studija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013.
17. ŠALTAUSKIENĖ, Svajonė. Notaro, seniūno ir konsulinio pareigūno atliekami notariniai veiksniai. Straipsnis. Notariatas. Lietuvos Notarų rūmai. Nr. 2. 2007.
18. VAIŠVILA, Alfonsas. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, 2004
19. BEALE, H. et. Al. Contract Law. Jus Commune Casebooks for the Common Law of Europe. Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing. 2002.

Teismų praktika

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. gegužės 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-575/2001.
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. sausio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-389/2002
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-645/2002
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. lapkričio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1066/2003.
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-107/2004
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. balandžio 5d. nutartis civilinėje byloje 3K-3-222/2004
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. birželio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-274/2005.
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. spalio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-451/2005.
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. lapkričio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-619/2005.
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-640/2006

11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-328/2006
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-501/2007
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-135/2008.
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. liepos 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3- 370/2008.
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. rugsėjo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-418/2008.
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. spalio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-452/2008.
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. rugsėjo 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-359/2009.
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-421/2009.
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-303/2010.
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-443/2010.
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. sausio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-26/2011.
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-22/2011.
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-44/2011.
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. lapkričio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-85/2011.
25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-609/2012.
26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-103/2013.
27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-169/2013

28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. balandžio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-190/2013
29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. balandžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-213/2013
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-260/2013
31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-289/2013.
32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. liepos 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-405/2013.
33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. rugsejo 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-429/2013.
34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. sausio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-548/2014.
35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-76/2014.
36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. rugsėjo 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-391/2014
37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. lapkričio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-517/2014
38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-68/2015
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-124-706/2015.
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. balandžio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-248-686.
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. balandžio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-274-611/2015.
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. gegužės 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-329-916/2015.
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-486-687/2015.
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. vasario 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-23-248/2015.

45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m . gegužės 5d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-207-219/2016.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. gegužės 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-268-421/2016.
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. lapkričio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-465-686/2016.
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-77-421/2017.
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. sausio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-9-684/2017.
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-284-701/2017.
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-109-248/2018.
52. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas Civilinių bylų skyriaus 2018 m. vasario 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-62-690/2018.
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. gegužės 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-221-916/2018.
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. liepos 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-305-421/2018.
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2019 m. sausio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-30-1075/2019.
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2019 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-63-916/2019.
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2019 m. vasario 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-11-684/2019.
58. Kauno apygardos Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-578-273/2012